

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА VI — СВЕСКА III и IV

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ЦЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1899.

Д Р У Г

КРАЈИНСКИ ЛИТО

ДРУШТВО

„ГОРНИ БИЈЕЛИ“

ГОДИНА VI - ГОДИНА III IV

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

РЕТНЕ

Д. П. КРАЈИНСКИ ЛИТО

1897.

П Р И Г О Д Н И Ц А
о пресретној вјеридби у Петрограду
Његовог Височ. Црногорског Престолонаследника
КЊАЗА ДАНИЛА ПЕТРОВИЧА-ЊЕГОША
са Њезиним Височанством
Ш А Р Л О Т О М Ј У Т О М
Мекленбург-Стрелицном Војвоткињом
дне 4 априла 1899.

Сретног дома, сретни сине,
Црне Горе Насљеднице:
Срб ти сваки из душе не
Свога њедра данас кличе:
„Вјеридба ти сретна била,
„И сјеверна бјела вила!...“

Особито Црна Гора
У радости чистој плива;
Јер јој данас свану зора,
Рујна зора, зора жива:
Уз благослов вишњег Оца,
Њеног вјечног браниоца. —

Благо сунце њу огрија
Огњем дивног свога жара;
Нова свјетлост њој просија,
Од Великог руског Цара:
Највећега — посље Бога —
Пријатеља њезинога. —

О, високи Вјереници!...
 Нек уз вјенце дичне славе:
 Брачни вјенци у свој дџци
 Вами ките свјетле главе;
 И све нек Ви цвати — нека,
 До најдубљег људског вјека!...

Тевтонцу је див-одиву
 Наша гора поклонила;
 А Германска Утву сџву
 Њој је сада повратила:
 Да од споја племенита,
 Никне кита поносита —

Сваки јунак виљу бира;
 А виле су за витеза:
 На свјет нема љепшег пира,
 Нит сретнијих има свџа:
 До над енде одаоре:
 Бог и дуби древо дије. —
 — CRNOJEVIĆ

Ох! дај Боже, да се скоро
 И светијем браком споје:
 Твоје дике — Црна Гора —
 И будуће славе твоје;
 Да им кликнеш: „Бог нек сами,
 На вјек-вјекџ бди над вама!...“

„Узданице наше сјајне!
 „Славна чеда, славних Кућџ!
 „Наше чарне звјезде бајне!...
 „Увјек ће ни срца врућа:
 „Вјерно свуда уз Вас биват;
 „Своју за Вас крв проливат!“ —

Најдубље одани

Ј. Сундечић,

Љ Е Љ О.

У чудној срећи миља свог
К'о љупки, мили дан,
Весело игра млади бог
Уз лиру и тимпан.

И вес'о лети светом свуд,
Ширећи слатки јад,
И стрелом рани моју груд —
Несташно рани ме ад!

NACIONALNA српска да мог,
BIBLIOTEKA мили дан,
CRNE GORE DURDE Весело игра млади бог
CRNOJEVIĆ Уз лиру и тимпан.

Војислав.

❖

Н О Ћ.

Шуме тихи часи... Ноћ проходи мирно
С облацима својим низ океан зрачи.
Ни пјесме ни звука. Вјечни вал жуберка,
Трепере тополе пуне сјенка мрачни'.
И под крилом ноћи, к'о под крилом смрти,
К'о гробови ћуте притајени боли;
Дух несвладан више нити кога куне,
Нит свладано срце да се коме моли.

Тек из вјечног неба, с дате тих висина,
По млијечном путу, по грезаној стази,
На етерним вонима гледаш даље нагли
И без шума тих ваздухом се слази.
Он у светој руди носи грану палме
И на лицу осмјех као знарак раја.
Док путује земља низ ваздушно море
Вјечним својим путем без конца и краја.

Са злаћеном косом и етерним крилма
Он путује нагло док све тихо сања,
А осмјејак његов збори свете вјести
И вјечитог раја блага обећања.
Спавајте, о срећни, чиј' је рај на земљи,
Чији дани теку по спокојства стази!
Мученици, горе! Диж'те сузне очи!
Вас он тражи сада и због вас се слази...

Јован Дучић.

К Њ А З Н И К О Л А І.

СРПСКИ ПЈЕСНИК.

пише Херцеговац.

(Наставак.)

V.

Друга стиховна приповијетка Књажева је *Хајдана* и то из живота црногорскога. Везир травнички киван је на Црну Гору и рад је, да је сатаре. И као што су обично радили сви Турци, то је учинио и он: подмитио је двојицу црногорскијех ускока, Сима и Перишу, да дигну руку на своју отаџбину. За становање одредио им је Никшић. Ето Симо, кога је издајство пекло, остави Никшић и одоје се у њега, а Периша остаде сам. И овај, да би доказао Турцима, како им је вјернији него Симо, сакупи чету, **СРПСКЕ ГОРЕ ДУРДЕ** и погуби два брата Балетића, а шћер једнога од њих, **СРПСКЕ ГОРЕ ДУРДЕ** зароби, мислећи је зар уграбити себи. Но то му не пође за руком. Никшићски Турци дадоше Хајдану своме Осман-бегу, коме се допаде њезина љепота, но опет се кашње смисли, те је посла травничком везиру на поклон. Везир се у њу смртно заљуби. Одвео је у харем и наредио, да јој се у свему угађа, премда, као частан човјек, није ни покушао да јој оскврни дјевојачко поштење. Он јој је, додуше, исказивао љубав, али је она увијек вјешто знала да га одбије... Најпошље везира позову у Багдат. Он је тамо пошао преко Босне и повео сав харем. А кад су били на конаку у Сјеници, нападну их Црногорци, разбију и Хајдану отму. Везира, кога су били заробили, пустили су тек на молбу њезину. Ту је погинуо и Периша.

Права црногорска прича! Битка, јунаштво, издајство, родољубље, жудња за слободом, најјаче су истакнути, поред љубави везирове према Хајдани. (Кад је већ морао бити и један млак љубавник, Књаз је волио потурчити га, него ли га бирати између Црногораца. И то је сасвим право!) Пред нама је читава група лица разних мисли и разних карактера. Па ипак из читаве те групе најсвјетлија је и најистакнутија Хајдана,

та узор-Српкиња и Прногорка! Не само љепота лица, него и све врлине, које треба да красе једну чисту дјевојку, у њој су оличене... Кад су је заробили и одаслали у сјајне везирове дворе у Травнику, поред силне љубави везирове и поред толиких угађања и улагивања око ње, она неће ни за што да зна, него за слободу и за домовину своју. Она је као лака птица, коју сте затворили у кавез и дали јој свега изобилно, но која ипак само за једним жуди — да је опет пустите у слободни зрак!... Како ли је дивно оно, кад она, у везировом двору, гради крст од двије сламке и моли се према њему! Па како ли дирљиво везиру говори и моли га, да је врати кући:

Ја вриједим, пашо, мало,
Дијете сам из планине!
Не знам рада, ни језика,
Ни што жене амо чине!

Јединица међу браћом
У мајке сам своје била,
Само плести, мало радити,
Мајка ме је научила.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ах, слободо! Што ћу овдје!
Ови живот за ме није!
Него узми што год хоћеш,
Па ме пуштај што мож' прије...

У браће ми има блага,
Има коња и говеди,
И оваца пет стотина
И све друго, што год врједи.

Узми, узми! Све ће дати!
Па ако је и то мало,
Село ће се порезати,
Па и племе све остало...

Сумњам, да се Прногорка икад може љепше карактерисати!.. Но дивно је и оно мјесто, гдје 'но везир, смртно заљубљен у Хајдану, нуди јој, да заједно бјеже у Црну Гору и да се ту узму. Свака друга користила би се овом приликом и Турчина обманула, док је Хајдана и ту узвишена. Она му вели, да га не воли, нити ће икада поћи за њега и да је волији робовати, него ли га обманути... Ми не можемо друго, него да јој се дивимо

и мило нам је, што то наше дивљење траје до краја, све до онога мјеста, гдје она моли Црногорце, да везиру живот опросте... И према томе, Књаз је у цртању јунакиње приповијетке сасвим успио.. Мало прије рекох, да сумњам, е се Црногорка икад може боље карактерисати и то сад понављам. С њоме се само може такмачити *Даница* из „Балканске Царице,“ но о Даници ћемо говорити кашње.

Да видимо везира. Он је крвник и отворени непријатељ Црне Горе, јунак и силеџија; као љубавник је ватрен и занешен, но ипак частан и примјеран у држању према Хајдани. На једноме мјесту, гдје се усудио да за руке Хајдану узме, он је:

..... живо их отурио,
Да их не би у заносу,
Без дозволе пољубио!

То управо и чини, да заборављамо, што је заклети душманин црногорски, те га од срца поштујемо и као јунака и као чо-вјека. У нас Срба, колико ми је познато, свако је износио Турке као насилнике и над женскињама, да је у томе толико претјеривало, да је било срамота. Мени се чини, да је Књаз у везиру најистинскије и најјасније изразио срца Турчина, а то баш није тако лако... BIBLIOTEKA

У бајрјактару **CRNE GORE DURDE CRNOJEVIĆ** представио славољубива Црногорца, који зато, што није оставља Црну Гору и бјежи Турцима. И ако знамо, колики је понос једнога Црногорца, кад се назове барјактаром, овај нам ипак изгледа настран... За барјак оставити отаџбину, то је сувише... Па ипак морали смо му нешто опростити, кад смо виђели, како жали за отаџбином... Како лијепо он говори:

Не бих овдје остануо,
Да би Травник сав мој био.

Ево видиш, лијепо је,
Ка' оно ти код везира!
Али, ја дан, кад бих мога'
Прије много бих избира'...

Живовати у Размућу
На два рала орачице!
Сркат' скроба ржаного,
Но све турске преслачице!

Па најпошље не могаше да отрпи у Турској, те се враћа отаџбини... Тада му, наравно, све опрашћамо, али ипак.... ипак, нијесмо га у стању никад заволити.

Периша нам је сасвим одвратан. (Премда на жалост и дан дањи има Периша и још грђих вајних кукавица!, који се блатом бацају на свијетло стијење домовине своје.)

Са главнијим лицима смо готови, те радо признајем, да су сви, са пуно среће, карактерисани. У томе је Књаз одиста вјештак, о чему ћемо се и кашње моћи довољно увјерити... Обрада, такође, не заостаје иза обраде Абенсеража... Нарочито ми се допао опис ноћи и опис играња вјетра са перчином посјеченога Вукоте:

Тишина је! Живе душе,
Не чује се горе, доле,
Ни у варош, ни чаршију,
Нити игдје у све поље.

Мјесец пуанан, цар од ноћи
Неизвјесну свјетлост стреса
С бл'једог лица, па је сипље
По свој земљи, сврх небеса.

О крајеве трепћу звјезде,
Обечила око свака:

А јесења над варош,
Подига се нара ла...

Редом бука глас се чује,
Средом старој риди...

Те ноћ тиху зобном цвјетом
Као оштри нож пробада....

— — — — —
— — — — — Шта је оно?

Оципат' се ствар не дава!
Сад наступи... Сад оступи...
И гле! Опет исчезава.

Шта је оно? Лахор лаки,
Сад, пошто је све заспало,
Са перчином Вукотиним
Заметнуо игру мало.

Па га некад поисправи,
А другом га доле спусти,
Другом опет низ образе
Савија се перчин густу...

„Хајдана“, дакле, достојна је другарица своих пређашњих дјела Књажевих. Са сваке стране то је заслужила!

VI.

А сад?... Сад нам долази на ред дјело, које је најприје развијело и прославило име Књаза као *писаника*; дјело, о коме

се у нашој књижевности говорило на све стране; дивно дјело — „Балканска Царица,“ драма у три чина. Књаз је њу, додуше, назвао драмом, али мени се чини, да јој је приличније име „драмски спјев“ и то према самоме склопу њезину. Као драма, она би била предугачка, те би се на много и много мјеста морала скраћивати и, на тај начин, морали би се испустити толики прекрасни монолози и дијалози, да би било и штета и грехота. „Драмскоме спјеву“ они нити сметају, нити би могли сметати и, ради тога, налазим, да је ово име прикладније. „Балканска Царица“, као што напоменусмо, има три чина. Први се чин збива у двору Иван-бегова сина, Станка, ватреног и разузданог јунака, који бјесни због тога, што га не држе паметним и разборитим, те што нема никакве власти. Њему долази старији брат Ђорђе, који, након дужег разговора, каже му, да ће Иван-бег морати да шаље своју војску у Кроју, као помоћ Кастриоту. Станко је усхићен и моли Ђорђа, да изради код оца, те да би он (Станко) могао предводити војску тамо... Иза тога он моли Ђорђа, да се не жали и откуда је намислио, из Латинске, него да узме Прногорца. Ђорђа то једи и, да жацне Станка, рече: „Син Иванов, он је само једну Црногорку, а то је Даница, кћер владара Турчина.. Даница је Станкова драгана, коју он смртно воли, кад је изађе, он просто бјесни од љубоморе.. У томе долази и Турчин, прави тип Црногорца, а иза њега одмах — Даница. Станко бјесни и неће да говори с њоме. Најпошље се стиша и каже јој, да ће на војску. Она га моли, да је собом води, но он вели, да је за људи само бој. Иза тога је опет ријеч о љубави (а шта је слађе љубавницима!) и Даница у неколико ватрених и страстних ријечи каже Станку, колико га воли. Он је радостан, занешен, те, кад му долази отац, да му, пред поласком, савјета даде, он га радо слуша и захваљује му се на томе, што га је именовао поглавицом војске... А иза Иван-бега улази лукави Турчин Ибрахим-ага. Он свјетује Станка, да не ратује против Султана и у разговору се толико занесе, да безгранично хвали Султана, Стамбол и турски живот. Он и Станку вели:

Шта је Иван при падиши? —
 Син Иванов ти си мали,
 Син Султанов, био б' виши...

те тиме осјетљиво дирне у славољубље младога јунака, који, пошто паша оде, те исте ријечи тихо понавља. Појава 3. и остале, првога чина, дешавају се у дворани Иван-бегова дворца.

Ту се игра коло и Станко оставља на аманет брату Ђорђу своју Даницу.

Чин други дешава се у Бериславцима. Ту је чадор, у коме спава Станко, а пред чадором се разговарају слуге Иво и Угљеша. Станко се буди и приповиједа Угљеши сан, који му га тумачи Станко је, међу тим, продао се Турцима т. ј. потајно им обећао, да ће се потурчити. Отуда у њега оно мучење, при слушању гуслара; отуда и страх: је ли му отац за то дозволио... Угљеша му прича, да су се пронијели гласи, како је заробљен на Кроји и како је код Турака на мукама, те због тога некаква дјевојка непрестано да нариче... У томе излази Даница са другарицом Мартом и тужи за њиме. Он јој се јави, а она пада у несвијест, те је уноси у чадор, и оставља, да се прибере. Тада долази Кнез Дејан и Кнез Перун, те се здраве са Станком. Дејан каже Станку, да му је отац дозволио за преговоре са Турцима, те га одвраћа од странпутице. Станко хвали Турке, Дејан Црногорце, при чем Дејан употреби и мало жешће ријечи. Станко се ражљује и криви га. Иза тога Станко хоће да бјежи и Даницу, која се досвијестила, зове са собом. Она га моли, куми, одврати, но не одлучи! Она се љути, те писмо, у коме јој је љубав изјавио, цијепа, отире њиме лице (т. ј. да отаре све пољупце које је од њега примила) и баца му га пред ноге.. Станко, на кога се и она криви, скаче на коња и зове је. Но она не само да неће, него обећаје руку оном Црногорцу, који га ухвати. Станко се разјари, рани је и утече. А потјера мјесто њега нађе Даницу, те је диже и носи.

Трећи чин се збива у Иван-беговој соби. Иван-бег, поражен издајством сина, који сад води војску против Црне Горе, клонуо је и ослабио. Наређује, да се купи војска, коју ће Ђорђе водити против брата и благосиља оружје главара. Друга појава трећег чина дешава се у Ђорђијину шатору. Ту се вијећа о битци; враћа се слуга Иво, који је са Станком одбјегнуо у Турке; војводама неки старац прориче по сабљама о битци. А трећа је појава на бојном пољу. Даница, као косовка дјевојка, напада рањенике и првија их. У томе набаса на рањена Станка и даје му воде, но, кад га позна, хоће да му отме крчаг и зове: ко ће га убити... У томе долази Угљеша са Турцима и носе Станка... Даница, не могући преживјети Станков покор, скаче у Морачу. А иза тога се скупљају побједиоци Црногорци, доводе робље и, на бојном пољу, моле се Богу и захваљују му на побједи.

Балканска Царица с пуним правом заслужује сву ону хвалу, којом је обасипана. У српској књижевности она ће вазда заузимати видно мјесто, јер човјек не зна шта би прије похвалио: или згодан предмет, или мајсторску обраду и дивно карактерисање особа. Колико имамо српских драма и трагедија, ја држим, да ни у једној нећемо наћи дивнији тип праве српкиње родољубкиње, него што је Даница. Љубав њезина према Станку, ма колико јака да је била, није је могла преломити, да пљуне на крст, на своју отаџбину и на слободу њезину. Она воли жртвовати и свој млађани живот, као права Црногорка, која је љубила, него ли се назвати Балканском Царицом и — издајницом. Она и Хајдана много наличе једна на другу и ако је Даница ватренија, поноситија и јуначнија . . . Станко је опет разуздан, бијесан, славољубив; он жртвује све, само да до вишег положаја дође и не каје се, чак ни онда, кад га Даничина рука, на бојном пољу, водом напаја . . . Њих двоје најјаче су истакнути и све остале особе у присјенак бацају. Додуше не мислим тиме казати, да се остале особе никако и не виде, јер Дејан не може никако остати неprimљен. То је Црногорац душом и тијелом, који се не страшно смрди у очи погледати и свакоме истину казати. Такође се истиче и Ђорђе и ако изгледа млак, а тако и Иво. Овај млак је најсимпатичнији у III. чину, кад је наређује Црној Гори да се бори са Станком. Ту се бори *отац* и *владалац*, те на крају *владац* побеђује . . . Добро је истакнут и Ибрахим-ага, тај лукави и слаткорјечиви Турчин. Права слика азијатског дипломате! . . . Иво и Угљеша живо нас потсећају на Симу и Перишу из Хајдане. Иво је као Симо, а Уљеша што и Периша . . . Види се, да Књаз баш воли овакве типове износити. Остале се особе ни чим јаче не истичу, али изврсно попуњују комад: ни једна није сувишна.

Да би што љепше окитио ово своје ремек-дјело, Књаз је уплео неколико пјесама, од којих нам се нарочито допада она:

Бан Баоши једно вече
У језеро прстен паде,
Па језеро закљиваше
Да му опет прстен даде.

А оно се немилосно
Врху њега заклопило:
Водо! Балша поче клети,
Од тебе се већ не пило!

И од тада, веле, никад
Воде није Балша пио,

По је жеђу грла свога
Само вином Бан гасио.

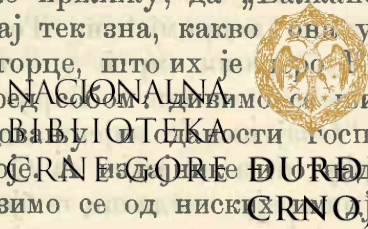
А тако исто и она Даничина тужаљка:

У далеком Дренопољу
Цвили јунак у невољу,
Жели хљеба, жели воде,
Жели сунца и слободе,
Жели мила завичаја,
Жели свога родног краја,
Жели Жабљак град бијели,
Жели зетски народ цјели!
Можда жели и Даницу,
Ову тужну несрећнику!
Можда му је оков тешки
Саломио дух витешки;
Тавновати није лако,
Није, Станко, добро свако!
Ах, проклети цар Мурате,
Моја клетва пала на те!

Ко је имао прилику, да „Балканску Царицу“ и на поворници гледа, тај тек зна, какво ова уживање пружа. Дивне и јуначне Црногорце, што их је Црнораз-пјесника обесмртило, ми гледамо пред собом, дивимо се њиховим свијетлим карактерима, пожртвовању и оданости господару и малој груди рођене земље своје. А кад их је Црногорцима проклињемо, анатемисхемо и грозимо се од ниских и одједнаких слугујући их, истакнуте према оним првима, тек видимо колико су гнусни, колико гадни и одвратни, ми их се стидимо.....

И пјесник није могао боље успјети!

(Свршиће се.)

П Ј Е С Н И К.

(Пушкин.)

Зашто вјетар из далека
По пустињи прах разгони,
Кад га лађа жељно чека,
Да је другој земљи гони?

Зашто страпан ора' слети,
Поред кула и врлети,
На пањ гвјили? — Питајмо га!
Или зашто црнца свога
Љуби млада Дездемона,
Као мјесец ноћну маглу —
Зато, што је вјетру орлу

И њој **НАЦИОНАЛНА**
Теб **БИБЛИОТЕКА**
— **CRNE GORE BURDE**

Пунаан мисли узвишени,
Неразумљив, свјету, незнан,
Крај велики блага земни'
Ти пролазиш н'јем и хладан.
Св'јетом ништа не дјелиш ти:
Плача смјеха, ни радости,
Ни весеља, нити труда. —
Пут је туда.
Глупак виче: куда, куда?
Ти не чујеш — идеш даље,
Куд те тајна машта шаље...
И труд ти је сва награда!
А плодове твога рада
Бацаш доље, нека лете
Маси — слугама сујете!...

Близак - Вазата.

СЛИКАР И ЊЕГОВА ПОРОДИЦА

НАПИСАЛА Милка Гргурова.

(Свршетак.)

Такав уметник, ма колико да је славан, кад заборави на своје најсветије дужности, не може задобити ничије поштовање. Ми се дивимо његовој уметности, али га као човека презиремо. Није доста имати талента и образовања, треба имати и домаћег васпитања. Зашто да баш уметник мора нагињати пре рђавом, него добром правцу? Зашто да и уметник не може имати добру и племениту душу? Зашто да мора бити лакмислен и неуредан кад знамо, да само племенита душа ствара све, што је узвишено. Никада не може бити онај велики уметник, који се до грла заваљује својом идејом, па ма какав био таленат. Он ће се подићи до неке висине, али до оне идеалне висине никада! Шта више, он брзо пада, јер се не загрева његова врлина и она божанствена ватра, која ствара и одржава уметника на његовој висини! — Тешко уметнику, који нема идеала, а поред тога и домаћег васпитања.

Да ли ће се и Бошко одржати на уметничкој висини? — Истина, уметник има често тренутака, кад он није ничији, па ни сам свој, кад се преда сав својој идеји, коју ствара, тад се он одваја од свега, па и од самога себе, и спаја се само с њоме. Друг уметников, ако га и не може достићи, али га може донекле разумети и у тим тренуцима оставиће га на миру.

Сирота Милева није била крива, што га није могла разумети, али је могла бити сретна жена, да је пошла за човека, који би био њој раван; али она беше *матин његове деце*, и то му се не може опростити!

* * *

Тако прође неколико година. Милева, како није знала ништа радити, мучила се и трпела највећу оскудицу. Најпосле узела је ђаке у стан, давала им храну и прала им рубље, те је тако могла животарити и доста јадно хранити себе и децу своју. Увидела је и сама, како је то жалосно, кад се у младо-

сти није ништа учило. За то се трудила и усиљавала да пиље своју децу у школе да уче, како би могла доцније бити самостална. Одма после основних школа дала их је у гимназију, а обе су се добро училе, биле су то паметне и даровите девојчице.

Милева је омрзла свога мужа, за ког годинама није ништа чула. Није га штедила ни пред децом; та није му ни могла опростити, што ју је на тако подал начин оставио са малом и нејаком децом без игде ичега.

Старија кћи Цвета прва сврши школу и то одлично. Она је жељела да буде доктор медицине. Ма да јој тешко беше оставити мајку, да се и даље мучи, ипак не ногаше одолети својој жељи, па јој рече:

— Опрости, мајко, што те остављам још за коју годину да се мучиш, али кад свршим медицину, онда ћу ти све твоје бриге и патње, које си за нас поднела, стоструко наградити.

Сирота Милева напротив радовала се, да јој ћерка тежи да што више учи. Тако Цвета доби ордејање и оде у Цирих.

Млађа кћи Стана сврши тако одлично своје науке, те одма доби место за својој измученој мајци подпора.

Међу тим и Црне Боре доби горском дипломом и доби место у болници, као лекар. Милева проживи боље код своје добре деце — али не за дуго.

Једнога дана опази Цвета са страхом, да јој мати почиње нагло слабити. Прегледа је одмах, и виде на велику своју жалост, да јој мати нема дуга века. Саветовала се са првима лекарима, како да јој се продужи живот, али беше све узалуд.

Милева је своју снагу истрошила, измучила се тешким радом, који није ни био за њену његну природу, па је морала и пропасти.

Деца су је неговала и служила у њеној болести а она их је умирући благосиљала и учила, да буду увек добре и ваљане, и да никада не забораве, да немају другог блага, до своје части! —

* * *

Није ли жалосна судбина те јадне жене, да толико пропати ни крива ни дужна. Шта је она крива, што је заволела Бошка, и што је он остави? Та она је била поштена жена, добра и ваљана мати, која је своју децу ипак знала наставити

на добар пут. И кад дочека да код своје деце мало боље поживи, мораде отићи с овога света! Није ли то жалосно? — Кад помислимо колико има злочинаца, који фигуришу пред светом као поштењаци, уживају сва грађанска права, за које би пре доликовали окови, али живе у срећи и благостању. Провуку се кроз цио живот као поштени људи, особито они подмукли ласкавци, који нам отрују и душу и срце, упропашћују своје па и туђе породице, па ипак умиру исто тако као и поштени људи, који су још и целог свога живота несретни били. — Ако с оне стране гроба има заиста нечега што мученике награђује, а зликовце казни, онда се онај самртник мири с овим светом. Али ако са затворењем очију престаје све, — онда су само зликовци награђени.*)

Јадне девојке осташе сад саме самцате на овоме свету. У своме очајању за својом добром матером трудиле се, да једна другу теше и храбре. Најпосле нађоше у својим дужностима бар нешто утехе. Живеле су скромно, а у својим слободним часовима одлазиле су на гроб своје мајци, да сузама олакшавају бол срца свога.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA*

Беше недеља једног понодне, кад се вратише с гробља, седоше онако тужне, те поведоше разговор како им је тешко што су тако саме без родбине, како мало оно пријатеља њихове матере не виђају скоро никада, па ће наједанпут Цвета рећи:

— Знаш ли, Стано, да често пожелим, да нам бар отац од куће дође, ако је још у животу. —

— Шта? — одговори љутито Стана, зар би га ти примила у кућу!?

— Бих, Стано, и шта више радовала бих се, кад би од куд дошао. Често помислим, Бог зна гдје је и у каквој можда невољи живи!

— О немај бриге, живи он госпоцки, и не мисли на нас, да је у невољи одавно би нас потражио.

— Немој бити тако неправедна, ја знам ти га мрзиш, јер га је мати наша мрзила, она је имала право, али ми немамо мрзити своје родитеље, па ма како да су згрепили.

— Ох, молим те, немој ми више о њему говорити, јер ми је онда још теже, кад помислим на нашу несретну матер.

*) Небојте се, Госпођо — не престаје! — Ур.

Тако су се те две сестре разговарале, кад уђе у собу слушавка и рече, да госпођицу Цвету зову некој болесници. — Цвета се одма подиже да пође, па у поласку рече:

— Стано, нађи се на калимегдану са дунавске стране, па ћемо се мало прошетати по свежем ваздуху!

После посете Цвета оде на Калимегдан, где ју је Стана већ чекала.

Оне беху обе врло добре девојке, само што је Стана била енергичнија, помало и напрасита, особито ако ју ко увреди, знала је ужасно и мрзити.

Цвета је била благе природе, имала је меко срце, али сталан карактер. Она је великодушно праштала увреде, и увек је размишљала и тражила да нема и с њене стране какве кривице, и тако је знала сваку увреду извинити, па и опростити.

Док су тако седеле на клупи и разговарале, поче се полако и смркавати. Устадоше да пођу кући, кад се наједанпут пред њима створи неки човек у веома жалосном и подераном оделу, он им скоро сурово рече:

— Удели те ми што да не умрем од глади. —

Стана већ отвори уста да му каже: овде се не проси, кад му Цвета рече благо:

— Немојте просити по улицама, особито овде, то је забрањено и удели му нешто пара. — Он је погледа, климну главом, па оде брзо право Дорћолу.

— Видиш, рече Стана, — тај оде право у какву механу, да попије то, што си му дала.

— Бог зна, можда оде да што и поједе, зар ниси видеда како је изгледао гладан?

— Или жедан! — Рече Стана нешто подругљиво.

— Хајде добро, с тобом се нећу препирати, можда имаш и право.

* * *

Једнога дана рече Цвета, својој сестри, носећи у руци неке стране новине.

— Чуј, Стано, да ти нешто прочитам, што ме је веома дирнуло. За тим оде поред Стане и поче читати овако:

„Недавно је овде у Паризу пуштен из затвора неки човек, по имену Бошко, који је због убиства своје жене био осуђен на десет година затвора. Чудновата је историја тога човека, и ево што смо дознали:

„Он је био сликар, и то врло даровит, дошао је овамо пре осамнајест година са својом женом, која беше? веома лепа, и у коју он бјеше заљубљен до лудила. Из почетка срећа му је цветала, његове слике врло су радо куповали, и то је трајало тако неколико година, наједанпут почеше његове слике опадати, не беху више израђене оном марљивошћу и вештином, као некада, тако и купци посташе ређи. Дознали смо, да је био необично љубоморан на своју жену, која је била велика кокета; он из очајања занемари сасвим своју уметност, па се и сам ода развратном животу, да би тим казнио своју жену. Но њој беше сасвим свеједно, и није се ни мало на то обазрела. Али једног дана он се увери о неверству своје жене, и без размислања уби ју. За тиме се преда суду и издржа десет година тешког заточења. Но кад изађе из затвора, не беше више тај исти човек. Ослаби сасвим и духом и телом, као да је на души својој носио велики тешки терет греха свога. — Беше заборављен — и не би га се више ни сетили, али се догоди с њиме опет нешто, што нас нагони да о њему пишемо. Ових дана нађоше неки људи на обали Сене његову кривичну, а у џепу бележницу, у којој беше међ осталим тако написано:

„Ја сам велики несретник, убио сам две жене. Прву сам убио морално, некипут као анђела, која ме је волела нежно и искрено, а ја ју бездушно оставих с нејској дечицом, у беди и невољи. Бог зна да није мојом кривицом већ и умрла заједно са јадном децом. Анђела оставих, а бацих се сатани у наруча, која ме и упропасти. Убила је у мени уметника, мужа, оца и поштена човека. Осећам тај ужасни терет да се без части не може живети. Ја сам сувише велики злочинац, па за то нека ме и нема више. — По овоме можемо закључити, да се тај несретник по свој прилици бадио у реку и удавио.

Кад Цвета престаде читати, повика Стане мало потрепшеним гласом:

— Боже! да то не беше наш несретни отац?!

— То може врло лако бити! — одговори Цвета замишљено.

Обе сестре беху веома гануте. Тишина завлада, нису ништа говориле, али обе су имале сузе у очима.

Цвета прва прекиде ћутање, па рече:

— Стано, сутра ћемо изаћи на гроб нашој сиротој матери, па ћемо се помолити Богу и за очеву душу, јер то је за цело он био. — Тако и учинише. Одма сутра-дан изађоше обе сестре, чим им је дужност допустила, на гроб своје матере. Плакале су дуго и молиле се Богу обама за душу.

Кад већ хтедоше поћи кући, опазише наједанпут да се неко миче код гроба, што пређе нису смотре. Кад погледаше мало боље, познаше оног истог просјака где лежи, који их је већ једном тако поплашио на Калимегдану.

Оне чисто одскочише од страха тако, да се и овај трже из сна. А Стана, кад се освети, запита га веома општро:

— Шта радиш ти овде? што си легао баш на овај гроб? — Он ју погледа кроз своју разбарушену косу, па рече хладно:

— А за што да не легнем онде, где ми се хоће, све једно: овај или онај гроб, земља је једна иста! — За тим се опет тешко завали, а Стана продужи:

— Ето видиш сад си лего баш на цвеће, па ћеш га свега згњечити.

— Зар вам је милије то цвеће, рече туробним гласом просијак, — него тело онога, који лежи под овом тешком земљом, која се на њ' навалила? — Те речи прођоше као ножеви кроз срце обема сестрама и горко се заплакаше. —

У тај час из далека загрми, а облаци навучоше се са свију страна. Цвета повуче своје сестру, па рече:

Хајдмо, Стано, остави га на миру, а ми похитајмо кући, видиш да се са свију страна наоблачило, тек што се није подигла олујина. За тим угледаше и што просијаку, па рече сасвим благо:

— Идите кући, склоните се, тек што није пала киша, покиснућете.

— Моја је кућа онде, где нађем парче земље, да се одморим.

— Али, јадни човече, зар нећете покиснути.

— Оставите ме на миру, мени је овде сасвим добро. За тим се још боље завали, а у исти мах на ново загрми и то много јаче.

— Сад да се пожуримо кући, рече Цвета, и подиже Стану, која је још једнако плакала на гробу.

И заиста беше већ и крајње време да се крену, јер муње учесташе, а грмљавина све јаче тутњаше, уз пут рече Цвета:

— Како ми је жао, кад видим такове несретнике без крова и хљеба.

— Такви нису ништа боље ни запамтили, одговори замисљено Стана.

— Ко зна, да ли је овај тако увек живео, рече сетно Цвета.

— Иди молим те, Цвето, ти опет сваког жалиш. — У тај пар севну муња тако јако, да им засену очи, и гром пуче. Оне убрзаше кораке, јер киша тек што није пљуснула. Помрачи се за час све. Црни тешки облаци витлаху се као неке аветиње, из којих непрестано муње севаху, а грмљавина ужасно тутњаше. Наједанпут подиже олујина праšину, да се не виде ни прста пред собом. На улици нигде никога, — све то побеже да се склони. Само се чује како се прозори разбијају, и тек по нешто ужасно лупи. Јадне девојке нису више ишле кораком, но трчале, само да што пре стигну до куће, јер им се учинило као да неко узастопце трчи за њима. И таман уђоше у кућу, а оно се просу пљусак од града и кише.

Муње су непрестано севале, а грмљавина и громови учестали на све стране. Прозори су се тресли од велике тутњаве.

Девојке се скаменише од чуда и обе се загрлише, и гледаше на слику материну, која је на дувару висила, па као да хтедохе рећи: „Заштити нас, мајко!“ Стана се приви уз Цвету, па тужно рече:

— Ах, Цвето, шта ти је час што сам са оним јадником данас била овде! Шта зна можда га је где год и гром ударио!

CRNE GORE ĐURĐE

— То може врло лако бити одговор Цвета. Но још није добро ни изговорила, кад севну још јаче и удари гром сасвим близу тако, да се сва кућа затресе, врата се нагло отворише, и онај исти просјак стојаше насред прага непомичан и блед као мртавац.

Девојке цикнуше од страха кад га угледаше, и чисто онемише. Цвета прва дође себи, приђе му и рече:

— Јадни човече, ви дођите овамо да се склоните од овог чуда што на пољу бесни. Но он као да и не чу, шта му она рече, стајаше као неки кип, и не смеше прећи преко прага. Само му је поглед лутао на све стране по соби, и кад му очи застадохе на слици Милевиној, он задрхта целим телом, усне му се мицале, али нису могле ни речи изустити. Наједанпут се ухвати за срце, заљуља се, па са неким напором викну: „Милева!“ и сруши се на земљу.

Цвета скочи сва уздрхтала, притрча му у помоћ, трљаше га по челу и по грудима да га поврати у живот, а Стана се беше сва укочила од страха.

Најпосле несретник отвори очи, погледа око себе, заустави свој поглед на Цвету, њене благе црте осмелише га, те запита ју сасвим slabим гласом:

— Јеси ли ти Цвета? — Цвета потврди главом. — А ово је ли Стана?

— Јесте! — рече Цвета. — А ви, јесте ли ви — —?

— Не изговарај тог имена, ког нисам достојан! Ја сам убица ваше јадне матере! — О децо, јадна децо, можете ли ми опростити?!...

Место одговора завлада мртва тишина, само се чуло тихо јецање.

Бошко их тужно погледа, подиже се полако, пође, па туробним гласом рече:

— З Богом! Био сам за тренут тако слаб, и пошао за децом, којој се не смем назвати оцем. Опростите и будите ми срећне! — Цвета скочи, рашири руке и очајно викну:

— Оче, остани, не иди од нас! — Бошко се нагло окрете, посрћући дође до Цвете, и пре него што га могаше задржати, паде пред њу на кољена, обасу јој лице пољупцима и повика јецајући:

— Прашташ ли мене оче, Бошко те благослови! — За тим се окрете Стано, и изнемоглим гласом запита је:

— А ти, Стано, можеш ли и ти опростити твоме грешном оцу? —

Стана, превладана осећајима, и потрешена ужасном бедом и невољом оца свога, паде му око врата и рече само:

— Оче мој! — Он сав задрхта, сузе га облише, заљуља се, поклекну једним кољеном, погледа слику Милевину, па са потресеним гласом повика:

— Милева, деца су ми опростила, опрости ми и ти! — Глава му се завали, очи му стадоше, уздану тешко, ко да би хтео да у себе увуче ваздуха, сав се затресе и паде на земљу.

Цвета употреби све што је могла да га још једном поврати у живот, али у залуд, сва њена лекарска вештина, остаде без успеха, јадник је свршио, свршио свој бедни и жалосни живот, та тело беше и сувише измучено глађу и невољом.

Пошто су га саранили, Цвета је прегледала неке белешке, које је нашла код њега исписане оловком. Из њих виде да је он тај био, који се бацио у реку, из које га избавише рибари. Прочита и закључак тих бележака, које су овако гласиле:

„Видиш да ме је Бог осудио да морам још живети, док не измолим милост моје јадне жене и деце, ако су још у животу да ми опросте. Ако су умрли, молићу њихове слике за опроштај. И нека ме приме да се више не мучим овим бедним животом, пун срамоте и т. д. За тим опет долази.

Видео сам данас на Калимегдану два анђелска створа, срце ми је само заиграло, кад чух њихов мили глас. Помислио сам: да ли су то моја деца?“ —

Кад прочиташе записницу, обе сестре беху веома тужне. Ране, које се још ни залечиле нису за њиховом добром мате-ром, сад се на ново отворише и позледише.

Оне ожалише своје несретне родитеље детинском нежношћу, а њихова чедност и скромност служила је свакој девојци за углед, које су се као и оне одале, да осигурају свој опстанак трудом и радом својим.

Подигоше споменик својим родитељима са надписом:

„Мајко, опрости нашем оцу; он се покајао, а покајанику и Бог опрашта!“

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ~~DURĐE~~
CRNOJEVIĆ

П О М Е Н Ц И.

IV.

Кад сам тебе позно, ја од тада, чедо,
Мрзим црну косу, јер је твоја плава.
Пре румено лице само обожава',
А од сада љубим само твоје бледо.

Кол'ко сам те пута у заносу глед'о,
Колико ми пута рај твој поглед дава,
Колико сам пута, био сан ил јава,
У далеке мисли, о теби се пред'о.

И ја срећу напу гледам како живо:
Како ме си тобом ништа љубав спаја,
Како сам постиго што сам дајбо чеко...

Ал када се тргнем, видим то сам снови,
Тим сновима слатким, видим, нема краја,
Ти си још од мене далеко... далеко...

V.

Да ти жеље нижем — ко за жеље мари?
Искрене се жеље у срцима таје.
Та много нам више она песма даје,
Што опева младост, што опева чари.

Ал и то су и то све пролазне ствари...
Лепота и младост зар вечито траје?
Ја пружам песму, што ће блажит' ваје,
Што ће сузу брисат... То су моји дари.

Па зато од мене песму ову прими,
 Песму — цветак вечно мирисни и свежи —
 Она ће ти зборит: све смо ближе зими;

—
 Јер пролеће наше тако журно бежи,
 — У њему смо славно проживели и ми —
 У њему нам срећа закопана лежи...

Влад. Станиславић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

У М Е Т Н И К О В А Г О Р Д О С Т

Ема Кониљани.

I.

Седећи на дивану, грофица је осмехом посматрала младога човека и своју кћер; бацала је поглед и на разне групе извајана гипса по одаји и зидовима. Све је то било преливено сунчаним зрацима, што се преливају ко злато, продирући кроз прозор уметникова стана.

Грофица са задовољством посматраше укусно намештену одају, која својим столицама са високим наслоном потсећаше на антички стил. И таваница беше допљива, јер је шарана разним фрескама.

Бацајући око на све стране изгледало је као да грофица нешто нарочито тражи. Назад ко зна? Можда тражи какав знак живота, што га је овде проводио вереник њене ћери. Млада Еда и не мишљаше о томе; збацив своју главицу назад, она је с њеним усхићењем посматрала последњи генијални посао младога уметника; његова „Младост.“ статуа која још стајаше на дрвеном постољу гордо се показиваше, изражавајући кроз мрамор своје уметничке форме. То је била слика младе жене, жене једре и здраве, што дише и задивљује својом лепотом; то је мила жена, подигнуте главе, везане косе у једну гужву и расуте по дивним плећима, а украшене венцем од ружа. Испод кратке одеће провириваше и дисаше младост, а изгледало је као да бујна крв струји по дивној снази, која сакриваше у себи мекоту и нежност.

Скулптор, човјек од двадесет и пет година, као да беше забринут, стајаше крај младе девојке; изгледало је као и да не примећује ону наивну усхићеност, нити онај нежни и срећни поглед, који лена дјевојка бацаше на младог уметника, свога вереника.

— Твој маестро Федериги много хвали твоје дело „Младост“, рече грофица.

— Ја сам горела од нестрпљења, да је што пре видим, додаде Еда чисто шапћући... Ти баш оћеш да се дуго чека на тај тренутак.

— Чекајмо изложбу... и млади уметник покуша да одведе девојку на страну.

Поглед му сијаше, али не толико од задовољства, колико од негодовања, кад је бацрио око на свој први велики уметнички производ, који добиваше хвале од својих старих професора. Но, зашто ће му та хвала? У његовој уметничкој гордости лежао је тајни пламен и он, брз и одлучан, како у осећању тако и у делању, не могаше никако да сакрије своје чудно, необично нерасположење, жељу да га ови лепа и драги гости што пре оставе; да што пре оду.

Он не могаше поред своје дивне невесте гледати у ту статуу, јер се обе чудно погледаху; чинило се, као да његова чудно лепа статуа „Младост“ изгледа и сувише горда са своје мраморне наготе, као да хоће с постоља да нападне ту милу и нежну девојку, коју он сад тако силно, свим жаром своје младе душе љуби; девојку, која му малик није на ону, што му у душу ули чудну вољу за рад.

Најзад, гробници се диже душе опрости и млада девојка изиђе као мало вавуљена и ожалашћена.

Уметник, остави сам, клону глави се на свој диван и уздану.

Многе је он волео и вољакао; али сад, сад први пут љубав му ули спокојство у душу, ули му осећање среће. Он је увек говорио да је страст болест, да је то пламен, који изненада букне па се и утули; али сад — са задовољством признаваше он самом себи да је ова љубав здравље, да је необично чедна и чиста и вечна као што су чиста и вечна небесна светила. Он се поново осети млад али и мален поред своје чедне и дивне невесте. Све илузије, сав ентузијазам, одушевљење најлепших тренутака живота поврати се њему и он све то дочека као своје искрене другове. И у овом тренутку, за његово заљубљено срце, та нежна „Младост“, што се гордо диже са постоља изгледаше трновита, безначајна, проста... то је била једна од оних других, од многих, које је он љубио, ил за које је уображавао да их љуби. Онда не могаше осећати чисту љубав и тако нежно осећање за тако деликатно створење, као што је ова чиста и невина девојка. Сад му се учини сасвим одвратно што је био драган Викторије. Сад с одвратношћу мисли он о том, како је и могао волети коју другу, а не ову?

Је ли он заиста осећао према њој страсну љубав, или то не беше жеља да у израђеној студији види крај себе ту горду, дивну женску, која му даде идеју и која му послужи као модел за статуу? Он је Викторију изабрао после стотину других; и она би га можда још и сутра напустила ради другога, новог познаника, који би имао срећу ил несрећу упознати се с њом. Он не осећаше ни најмање грижу савести што оставља ту женску. Викторија — то се врло лепо видело — није се ни најмање осећала несрећном због тога; она би се врло брзо утешила; али та жена, живећи дивљачки и на своју руку не хтеде га још никако оставити. Истина „Младост“ његова, којој је модел Викторија, донеће му славу, глас, име; али зар му неће, исто тако, и недаћу донети? — Од оног часа кад је невина и нежна Еда била у њеној одаји и стала пред статуу, па и раније још, кад је изјавила жељу да га посети, тужно осећање јако га је узнемирило и онерасположило. Он тада осети, да његовој љубави и његовом животу грози озбиљна опасност, и сад, као да би јој хтео у очи сагледати, он јој смело, одважно иђаше на сусрет, само да би је отклонио.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Врата се полако отворише, а он, подиравши своје уметничке очи, угледа одједном пред собом високу женску прилику, одевену сву у црно; под оним густим велом, који скриваше њено лице, показиваше се ипак метална светлост — два крупна, страсна ока. Он задрхта, јер као да осети ту велику опасност, које се велико бојао... Он виде опасност пред собом у лицу Викторије, која се сад, после доста дуга времена нерасположења, изненада врати. „Ух, да је само четврт сата раније дошла“... помисли он и чисто као да му се свали терет с плећи задовољно уздахну и смућено је запита, не кријући ни најмање чуђење своје.

— Ти? Ти то!?

Она најпре затвори врата, окрену два пут кључем и затвори их, ко и увек до сад правећи му визите пре неколико недеља, које беху тако честе. Полако приђе огледалу и лако диже вео с лица.

То беше стасита, витка, ко Јунона лепа женска. Ванредна лепота још се више испуњаваше због њеног доста скромног одела. Црна коса се повила више висока чела, које је светлило лепотом; очи беху још много црње, а то нарочито због јачине

и оштрине погледа и необичне живахности и црнине, изгледаху као да су запаљене жаром и свежином, а опомињаху човека на какав дивљи пољски цвет.

Приступивши прозору, она лагано спусти провидне завесе и са доста ироније окрете се своме уметнику питајући га:

— Ти се чудиш? Ниси очекивао моју посету?

Њихови погледи сурови и непријатељски у један мах сусреташе се.

И тако ћутаху за тренутак.

У часу тог несносног ћутања, он још више осећаше како су они далеко једно од другог, како су грдно далеко; како су им душе посве различите и несродне.

Подигавши главу, уметник оштро изговори.

— Нисам очекивао!

— Ти си искрен, рече она, ти си искрен, али ниси деликатан... А ја сам могла мислити, да ме овђе тако радо желе и одавно ишчекују... Њен оштар глас звоњаше фином грубошћу и сарказмом.

— Шта значи ова комедија?

Он ћутаху.

— Наравно! Ти као што си вазда био отворен признајеш све. И ако не можемо остати један другоме оно, што смо раније били, то ћемо ипак остати добри пријатељи — ти си ми сам то још онда рекао... Па, можеш ли ми, рече она, причати што год о тој... тој... твојој графици?

Она изговараше те речи просто, неусиљено, но погледом којим прожимаше Ђованија; у том погледу било је толико узбуђења, толико презирања, да он, ван себе од љутине, бацаи јој у лице само једну једину реч, пуњу бола и горчине.

— Ђути!

— Да ћутим, је ли? А ако нећу да ћутим, шта онда?

— Викторија!

— А шта би ти хтео? Шта ти мислиш? Зашто да се и ја не бринем о свом гласу и имену? Не мисли да те жалим. Ни најмање. Ја те и не волим; но ти си тако лакомислено заборавио шта си обећао кад смо се упознали... ти си тад био једно обично девало, обичан ликорезац. Без мене нити си могао, нити можеш замислити своје дело „Младост“ — и ти без мене не би био, нит можеш постати уметник.

— Виђу, изусту он смело.

— Њој, њој благодари! рече она и горко окрете главу огледалу, презриво се осмехнувши. За тим седе немарно на

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Л И С Т И Ћ И

1.

Дуга зима оде
Са одећом белом,
И са песмом хладном,
Сетном, невеселом.

Премалеће ту је —
Све се сад подмлади,
Само још осташе
Моји стари јади.

2.

Поветарац мио
Уздахну у лугу,
А славујак песмом
Зваше своју другу.

Ал' та мила песма,
У брујању своме,
Одјекује болом
У срдашцу моме...

Драгомир Брзак.

Национална библиотека
Републике Србије
Српске Горе
У пролеће лугу хита.

Слушам песме славуј птица,
Завосе ме слатки гласи....
Песма преета — осташе ми
Срца боли и уздаси.

Кидам цветак, што крај мене
Миомирним миљем мири...
Цветак вене — глас се губи
На препуцлој мојој лири.

Д.

Ј е д н а ж е љ а .

На криоцу златних снова
Моја жеља мала,
Љушкала се, нихала се —
Док није заспала.

И кад хтедох у свет поћи,
У часу растанка —
Звао сам је и будио
Из блажена санка.

Бајно лице очи гледе,
Као да се смеше,
Ја се нагох — али она
Издахнула беше!...

Сокољанин.

НЕСУЂЕНА

У једној бечкој кафани сјеђаху у ћошку за столом два присна другара, који су најљепше дане златног ђаковања провели нераздвојно. Заједно су свршили гимназију, па заједно ето и права уче.

— Милане! рећи ће један од њих. Још си ми о вакацији писао, да ћеш ми нешто казати и приповједити, чим се први пут састанемо. Кажми ми ето сад.

Ма да ми је тешко да спомињем старе успомене, и ма да још никоме ово нијесам казао, теби ћу приповједити, одговори Милан, јер се надам, биће ми лакше, јер има кога, ко ће тугу са мном дијелити. Слушај само:

Ни пуна два километра од Србије лежи купатило К... Околина је врло живописна. Над зелених ливада уздижу се полагаано мали бреси. У једном њихом доњем крају извора налази се дивна башта, гдје се налази један стареног цвијећа, гдје-гдје опет засађена густо орасима, јаблановима и врбама. У том хладу има много клупа, на којима се гости одмарају. Крај баште и извора протиче мала једна рјечица, на чијим обалама има неколико кућа, у којима гости одсједавају. Има такође и велик нов хотел. Близу је и једно мало сеоце, у коме станују Срби православни и мухамеданци.

Прошле године, о вакацији, био сам цијели мјесец дана у купатилу. Однио сам одатле многе лијепе успомене, а и ову, коју ћу ти сад проповједити и због које ме мори туга.

Тек сам био дошао, одсио сам у новом хотелу. Бијаше ведро, свјеже јутро. Извор је оживио. Силни гости журе се извору, сваки с чашом у руци, па пију љековиту воду. Ту ти је гурање, комешање, гунгула и вика. Други опет, који су се већ напили воде, шетају по башти. Ондје видиш неког господина, гдје се жури са својом господом право стазом кроз цвијеће. Тамо опет несташно ђаче удвара се лијепој госпођици; нешто јој прича, а она да пукне од смијеха. Тамо опет један Бошња огрнут у гуњац блене у свијет. Онамо опет два момка од сво-

У том дјевојче дође и учтиво се поклони.

— Моја сестра Олга — мој друг Милан Р... — престављаше нас Миливој.

Ја се збуњено поклоних и рукавах.

Почесмо се шетати по башти. Миливој је нешто запиткиваше, а мени се језик завезао, па ни бијеле. Она ме прва запита:

— Јесте ли, господине, скоро дошли?

— Синоћ.

То ме мало ослободи, па ми се језик одријеши.

— Како вам се допада купатило? запитах.

— Јако ми се допада. Околина је врло живописна и дивна, а то ми се највећма допада, јер ја уживам у природи.

— И ја такође, госпођице. Особито ми се допада она шума тамо. Ондје мора да је дивно. Тишина је нијема, нико вас не узнемирује, а ви замишљено сједнете у траву, па слушате слатко цвркутање тица. Зар то није дивно? Осим тога ове бурне ливаде пружају се како неки зелени ћилимови. На ливади пасе стадо, а чобанче уз фрмлу мира дивне пјесмице. Зар није уживање **NACIONALNA** и слушати?

— Господине, **BIBLIOTEKA**, рече осмјехнувши се.

Мени крв удари у главе **CRNE GORE ĐURĐE**

— А, госпођице, то не. Него ја заиста уживам у природи. Истина, док сам био млађи, чинио сам неке покушаје, али сам се тога мануо. Најпослије, госпођице, у овако романтичном предјелу свако мора постати пјесником.

— Заиста је тако.

— Него, госпођице, имате ли какве забаве?

— Немам баш никакве. Моја је најмилија забава шетња по пољу и шуми, гдје сабирам цвјетове и по што год цртам. Друштва је мало, с којима се познајемо и дружимо.

Има двије три другарице, с којима прекратим кад год вријеме, али ће оне сјутра ићи одавде. Затим ту у близини станује наш стриц на свом добру, по сата далеко одавде. Често му одемо на разговор или он овамо дође. То ми је скоро сва забава.

— Баш ми је стриц казао, да му данас дођемо — рече Миливој. Милане, и ти ћеш с нама. Он ужива с ђацима разговарати, јер је и сам дуго био ђак.

— Драге воље, — одговорих.

Још смо се разговарали и шетали, а најпослије се растадосмо углавивши, да ја пошље подне код њих дођем, одакле ћемо сви заједно стрицу.

Дошао сам кући, сјео на столицу, наслонио главу на руке, па почео премисљати. Пред очима ми је лебдила дивна Олга. Још ми у ушима зујаше њен умиљат гласић. Упрла у ме оне црне очи, на уснама јој лахак осмјех, а по лицу благост и доброта. Допала ми се на први мах.

— Нијесам знао, да мој друг Миливој има тако лијепу сестрицу, тако дивно анђелче — рекох у себи. Али на што таке мисли? Нећу се ваљда још први дан заљубити!

Али све узаман. Увијек сам о њој мислио.

Најпошље прође и подне и приспије час, да иђем.

И нехотице мало поправих хаљине на себи, мало се погладих по коси, погледах се у огледало и одох.

Обадвоје ме радосно дочекаше.

— О, господине, што сте се тако задоцнили? Јамачно сте спавали? рече она палећи се.

— То обично никад не чиним. Међу тим ја се нијесам задоцнио Бог зна колико. Нешто више од четврт сата.

Прво пописмо кахву, затим се они спремише и пођосмо.

Донекле је ишао прави пут, затим се одваја једна стазица, која преко ливада води у право дворац.

— Право ми кажи Милане, рече Миливој, — гдје ти се љепше допада: или овде, или у Војводини? Ја смо се и Олга о томе њешто препирали, па она каже, да јој се чини, да је тамо љепше него овдје, а ја опет браним нашу Босну.

— Жао ми је, госпођице, рекох, што морам устати против вашег мишљења. Вјерујте, да је тамо (што се) друштвени живот (тиче), са свим (је) скоро покварен. Морал и образ ниско је пао. Под фином образином крије се сам трулеж. И ја сам прије био истог мишљења као и ви, али сам се последије разочарао. Мало ћете наћи тамо искрене љубави, скоро све је претварање. Имао сам прилике искусити. Колико ли је жена невјерно своме мужу? Развјенчавање је тамо сасвим обична ствар. Спољашњост им је углађена, а срце рапаво и труло.

Заћутах за часак. Она бијаше спустила главу, па замишљено гледаше у земљу, а Миливоју се лице веселило.

— Видиш да је, као што ја кажем.

— То још није све, наставих даље. Много се што шта често дешава. Сва им је срећа у лијепом одијелу, у финим тоалетама и блузама, а међутим главице су им празне. Једаред из шале запитах једну госпођицу: ко је написао народне пјесме? — Вук Караџић, одговори она озбиљно. — Па шта је био Вук? питах је даље. — Српски народни пјевач, одговори она

нешто отежући. Ово је смијешно, али и жалосно. Кад не знају добро ни за Вука, ко ће онда о другом и мислити. Они се размећу својим „Задругама“ али вјерујте и то је само „с поља гладац.“ Срећа што се у таким задругама увијек нађе по која одушевљенија Српкиња, а иначе би већином оне пропале. Одете ли у цркву, видићете многе женске, гдје држе оборену главу, као да бајаги читају молитвеник, а овамо преко ока гледају какву, која има хаљину, да може пошље критиковати. Међу тим, госпођице, овдје тога нема. И ако је још мала простота, опет је срце и морал чист, а то је што год најљепше на свијету. Али се онај дух, чини ми се, и овдје почео увлачити, особито у Сарајево.

— Те још како, прихвати Миливој. Нестало је оне наше дивне ношње, а овладали су шешири, фистани, лепезе, рукавице и филани.

— То је вло. Не знам зашто им је то љепше од нашега? Или мисле, да ће их одијело нечијем начинити? Ако су они и у димијама и фесићу, исто се тако могу понашати као год и у шеширу, истог знања могу имати. И тако тако изобразени и све и свја. Али то је вло. Неке мисле ако шешир натакне, нешто је одмах више.

— Мене мислите?

— Боже сачувај, госпођице. Ја корим цијело друштво, цијели нараштај. Али ми смо чеда XIX вијека, па се морамо повиновати општој струји.

У том нам се указа дворац. Пред дворцем под орасима у хладу сјеђаше стриц Миливојев. Могло му је бити 40 година. Бијаше крупан, здрав и мало просијед. Кад нас виђе, пође нам у сусрет.

Он њих пољуби у чело, а они њега у руку.

— О, о, дјечице моја, добро ми дошли. Јесте ли се уморили. А ко вам је то?

— Мој друг Милан Р...ћ из М. Он је са мном изучио у Сарајеву четири гимназије.

Ја га шћедох пољубити у руку, али он је трже.

— Хвала, синко! жив био!

Ушли смо унутра и посиједали. Разговарали смо се о обичним стварима. Стриц Миливојев ме распитивао за мој живот и ђаковање, а када му приповиједих неколико занимљивих догађаја, њега то раздрага, па почне и он причати успомене из својих ђачких дана. Учио је школе у Биограду. Ту се заљуби у једну дивну дјевојку. Она га на жалост превари и уда

се за другога. То га јако ражжали, те се махне школе и поврати се на своје добро.

— Од тада се — настави — бавим економијом. Живот ми је пријатан. Кад ми се овдје додија, онда одем мало у Сарајево. Тамо имам брата и доста познаника, па тако с њима проведем неколико дана. Зими сам такође у Сарајеву, или путујем по југу, иначе надгледам своје добро, и у доколици читам.

Послије тога смо ишли и разгледали му добра.

Пред вече се опростисмо с њиме и пођосмо кући.

— Па дођите ми чешће — рече нам стриц при поласку,

— Хоћемо, амица — повикаше и пођосмо.

Кад се мало одмакосмо, онда ће запитати Миливој:

— Како ти се, Милане, допада мој стриц.

— Дobar човјек, врло пријатан и разговоран. Чини ми се и он је један „од веселе браће.“

— Да богме, али не тако често. Кад год се весели читаву недјељу дана, послије пак за мјесец, кад год и за два не излази из двора. Али како ти се допада његов живот, што ти је причао.

— Обична љубавна драма.

— Јамачно сте искусили? — рече Олга с осмјехом.

— Боже сачувај, госпођице. Тамо пријeko ће се тешко наћи за моје срце љубави.

— Имаш право — рећи ће Миливој. Вјеруј, међу овијем брдима прије ћеш наћи какво дјевојче, чије ће срдце за те вјерно куцати. Махни се ти оних миндивила пријeko!

— И ја тако мислим.

Сунце је баш залазило, па се по западу просула румен. Лахки вечерњи повјетарац пиркао је преко поља. Нека тајанственост спуштала се на земљу. Недалеко од нас трчкали су према селу јањци, а за њима иђаху пјевајући загрљене двије чобанке. Пратио их је један пастир, свирајући дивно у двојници.

Је л' те, да је лијепо вече, госпођице?

— Особито лијепо. Сад бих волила да сам пјесник.

Ја се насмијах и послије кратке почивке запитах је:

— Читате ли шта, госпођице?

— Радо бих читала, али немам овђе књига.

— Ако је по вољи, ја ћу вам дати, рекох. Донио сам неколико.

— Ја бих вас врло лијепо молила. Каквих имате?

— Имам: Змаја, Јакшића, Костића, Поповића, Ненадовића, Шапчанина и још неколико забавних књига. Дакле, која је по вољи?

— Господине, ви ћете јамачно знати, која је лијепа, па ми изаберите. Ослањам се на ваш укус.

— Драге воље, рекох радосно.

Мило ми је било, што сам јој могао какву услугу учинити. Међу тим дођосмо кући и растадосмо се.

У мом је срцу већ почео пламен горити, — потпалише га Олгине очи. Увјеравао сам себе, да то није љубав, шћео сам, да се оканим тих мисли, али заман. Ни Змај, ни Јакшић не могаше ме равнододити, јер нијесам знао шта читам. Чини ми се у сваком је ретку било написано: Олга, Олга, Олга... Бацих књигу и лијепо се извалим на канабе. Мисли су лётале у даљине, вијале су једна другу, док се најпослије све не саставише у Олгиној кући, док се на њој не зауставише.

— Смијешно, заиста смијешно! нишљах у себи. Први дан па да се заљубим!

Затим устadox NACIONALNA BIBLIOTEKA

— Шта да јој дам?

Дуго сам се размисљао, а најпослије се одлучих, да јој дам Змајеве „Ђулиће.“ Нека јој они казну нишљах, осјећаје заљубљеног срца, кад ја не смијем и не умијем.

У јутру рано пожурих се на извор. Они нијесу били тамо. Напих се воде и пођох шетати по бапти. Ни тамо нијесу били. Постадох нестрпљив. Најпошље одох у дијел од парка, што је шумом обрастао, да их тражим и заиста их нађох. Сједили су на клупи.

— Добро јутро желим! рекох. О, ви сте јутрос баш поранили.

— Баш смо и ми мало прије дошли — одговори Миливој.

— Госпођице, донио сам вам књигу. Не знам хоћете ли бити задовољни.

— Каква је?

— Змајеви „Ђулићи“.

— Ђулићи? О, то ми је особито мило. Ја сам их само једаред прочитала, али су ми се тако допали, да би их непрестано могла читати. Како смо на брзу руку пошли, нијесам ништа ни понијела.

Пружих јој књигу, а она је узе и стаде читати.

Сједио сам и посматрао је. Њено дивно лице час се уозбиљило, час се смјешкало, час јој је из груди излетио лахак уздах, а трепавице нијесу ни трепћале, тако се удубила.

— Чујеш, Милане, знаш ли се шахирати? запитаће Миливој.

— Знам, али не сасвим добро.

— Дођи послије подне, да се играмо.

— Хоћу, рекох.

Ту смо још сједили и разговарали се. Затим смо се шетали чак до шуме.

Пошље подне смо се шахирали. Ја сам изгубио три партије. Управо нијесам знао ни како играм. Гледао само тамо и мицао рукама, али Бог зна гдје бијашу моје мисли...

Тако је пролазио дан за даном. Нека сјета напала је на ме; нешто ми је фалило, а ни сам не знам шта. Уз Олгу сам само био весео. Желио сам, да ми је непрестано с њоме бити, да слушам њен слатки говор, да јој гледам красне очи, у које као да се поноћ сакрила, да сјиднем крај ње, па да јој кажем... Шта да кажем? Ништа. При такој помисли само ми срце почне јаче кунути.

Хтио сам, да у пјесми дам изрица своме болу, али сам увидио, да сам за то неспособан. Често сам по читаве сахате сједио и правио пјесме, али сам пошље увидио, да ни једна не ваља, па сам их подерао. Само сам једну сачувао и још ми је ту. Баш ћу ти је прочитати. Смијаћеш се, кад чујеш, али ја сам њу држао онда љепшу од сваког „Ђулића“ или „Увеока.“ Доцније сам се наравно и ја себи смијао. Она гласи:

Ој, Олго, дјевојко лијепа,
Ти си као вила красна.
Лице је твоје красно,
А црна је твоја коса.

А око ти је тако црно,
К'о најцрњи катран.
Морао бих се пред њим угријати,
Да сам најцрњи пањ.

Кад се смијеш, Олго лијепа,
Уздах ми лети из срца.
Чини ми се пред собом
Гледам некога свеца.

Када говориш и гледаш у ме,
Пода мном дршћу ноге.
Ој, душо, пољуби ме!
Склопи ми око врата руке!

Дивио сам се тада своме генију, који је овако што лијепо могао избацити. Ситан ми је био и Змај, и Јакшић, и Војислав и сви други. Али на брзо дође разочарање. Већ други дан сам се иједио и питао себе, како сам могао бити тако глуп, те оно написати. Одлучих се дакле, да јој усмено каже ми излијем своје срце. У мени је кипило. Њезина ми је слика била увијек пред очима и у сну и на јави, свагда и свукуда. При-

мјетио сам, да и она са мном радо говори и забавља се. То ми још већма разбукта у грудима пламен и једно се вече одлучих, чим се нађем на само с њом, да јој откријем тајне мога срца.

Ујутру рано, напивши се воде, журио сам се клупама. Чак на крају парка на једној клупи сјеђаше Олга сама самцита. Срце ми стане јако лупати, ноге ми полако задркташе, а кроза ме прође нека језа. Како да почнем? питао сам себе. Срце је све јаче лупало, дах тежи и тежи, и кад дођох близу, сасвим изгубих ону одлучност.

— Госпођице, што сте се усамили? запитах дркћући гласом.

— То ми тако прија — рече она расијано и замишљено, па уздахну.

Тај уздах бјеше стријела. Неки ме плам и одушевљење обузе, дух и одважност на ново дођоше и бијах готов, да јој све кажем.

— Госпођице... — рекох, али ми ријеч застаде у грлу. Даље не могах.

— Господине, ви сте нешто имали казати — рече она полако и тихо. Ви би ми нешто имали казати.

Одважност ми отвори језик. (Шта ми је дошло на памет, то сам говорио. Казао сам да је љубим више него све на свијету, више него мајка чедо своје, више него славу и земљу тај. Молио сам је да ми каже само двије ријечи „љубим те,“ па да ме усрећи, да ми терет са срца скине. И Бог зна шта ја све тамо нијесам говорио. Она ме испочетка зачуђено гледала. Пошље је стидљиво оборила главу и чимкала своју кецељу. Уједаред поплашено скочи и повиче:

— За име Бога, Милане, престаните! Ето иде Миливој, па ће све виђети и чути. Имајте на се! Брзо! Дигните ову књигу и шешир са земље.

— До сто врага! рекох у себи. Зар си баш сад морао доћи у најодлучнијем тренутку?

Љутито се с њим поздравих, али један једини њен поглед разagna ми таму с чела. Она ме је погледом молила, да се не одам и чисто ми је говорила: надај се, надај се...

— Шта је теби? рече Миливој. Ти си, чини ми се, на лијеву ногу данас устао.

— То ти не могу казати. Али због тога нијесам нерасположен, него ме страшно глава боли.

— Знаш шта ћемо последије подне радити? рече он.

— Шта?

— Ићи ћемо у шуму.

Радосно примих тај предлог.

— Ваљда ће ми пошље подне испасти прилика — помислих у себи.

Око ићиндије ¹⁾ пођосмо у шуму и свако од нас је носио по мали судић за јагоде. Дошавши тамо, зађосмо у густиж и мало по мало, тражећи јагоде, разиђосмо се сви троје по густижу. Ја сам донекле брао јагоде, али се најпошље манух и сједох на један пањ. Свукуд је била тишина. Више мене су птице цвркућући скакутале с гране на грану, а лишће је трепћало од лахког повјетарца. То ми напуни срце некијем миљем, па сам замишљено слушао ову тиху природну хармонију. Срце ми се раздрага, мој ми идеал опет искрсне пред очи и као кроза сан почех тихо пјевати: „Мируј, мируј, срце моје!“ Глас ми је дрхшћао и губио се у близини. Испјевавши пјесму, оборих главу на груди и дуго сам је тако држао са склопљеним очима.

Наједанпут се исправих, кад ал' преда мном стоји Олга. Посматрала ме својим великим очима, а низ лице су се ваљале сузе. Хтједох јој што год рећи, али не могах. Ријеч ме издаје. Само сам је збуњено гледао.

— Милане, ја те љубим! — изрече она уздрхталим гласом.

Радостан узвик излети ми из груди, раширим руке, и прије него што ми побјеже, загрлих је и стадох је љубити. Тице су нас гледале, па нам завидиле. Срце и душа ни се топила у миљу. Она ми је изгледала рај, лице — рајске тице, а дивље руже — најдивније рајско цвијеће.

Једва ми се оте из загрљаја, па поплашено стаде бјежати.

— Милане, ми смо сами. Оставите ме, оставите ме — викало је плашљиво ово невино ђевојче.

Ја сам био неумољив. Сустигох је, ухватих је за ручицу, привукох је ближе и већ да је пољубим — а иза нас загрми Миливојев глас:

— А-а-а, момци, зар се тако беру јагоде?

Бијах као громом поражен. Она врисну и побјеже у шуму. И мене обузео стид, па стадох бјежати на други крај шуме. За мном се разлијегао грохотан смијех Миливојев.

Не знам ни како сам изашао из шуме, ни како сам напшао пут. Станио сам се у једаред у својој соби, и сада тек почех размишљати о овом догађају. Проклињао сам Миливоја, који ми

¹⁾ Вечерње.

је толико на путу био. Проклињао сам га — али сам се од њега и стидио.

Од стида нисам сјутра ишао ни на извор. На срцу ми је био неки терет, али и задовољство. Био сам блажен, што ме она љуби, што оно срце за мном бије, што сам ја њезин идеал.

Тако сам ја нешто тај дан пошље ручка размишљао изваљивши се лијено на канабе. Већ ми је било несносно, што сам ја усамљен, и већ сам хтјео изаћи на улицу, па макар шта било. Баш ја у тој мисли, а неко закуца на вратима. Ко то може бити? рекох у себи, па и нехотице викнух „напријед!“

Врата се отворе и на њима се појави — Миливој. Смијао се. Ја се зачудих кад га виђех, збуних се, па у тој забуни нијесам ни устао.

— Јеси ли ти болестан, што ли ти је? Што ниси дошао јутрос на извор?

— Миливоје, ти си нечовјечан, ти си грозан! Што ме толико мучиш? рекох испрекидано и окренух се од њега.

— И јесам таки, па сам за то и дошао да те молим за опроштење. Вјеруј оно је само слушало било. Наишао сам на вас, ђаво ми није дао мира и прекинуо ме у првим пољупцима — и при том се насмијешти.

— Ја ти немам што пријати. Она ми је кроз сузе признала, да те љуби, а ја сам је на сузи њеној љубио и обећао јој да нећу ништа пребацивати нити сметати. Нека вам је љубав искрена и поштена, па ако ви будете срећни и ја ћу с вама.

Заплакао сам се на те пријатељске ријечи и загрлио га.

— Драги Миливоје, како да ти захвалим на том?

— Како да ми захвалиш? Буди ми и од сад као и досље добар друг и пријатељ, па ми не треба друге захвалности.

— А ће је Олга?

— Код куће је. Боли је мало глава. Можемо, ако хоћеш, отићи к њој, па ћемо се одатле мало прошетати.

Ја пристанем, оправих се и одосмо.

Сједила је крај прозора. Кад нас угледа, стидљиво обори главу и шћеде побјећи у мутвак. Миливоје притрча и препријечи јој пут баш на вратима. У том дођох и ја.

— Небој се ништа, сестрице моја. Од кога се стидиш? Та ја сам ти брат, а Милана.... Милана ти волиш, па што се онда бојиш и стидиш?

Ја јој приступих и пружих јој руку. Њена ручица задрхта у мојој. Сагох се и пољубих јој прстиће, а она ме благо и стидљиво погледа и насмијешти се.

Дани су пролазили и то неколико дана били су ми најљепши и најслађи, колико сам их год провео у купатилу. Био сам тако рећи увијек с Миливојем и Олгом. Ко ли ће запамтити све ондашње разговоре! Ко ли ће се сјетити свију оних кула, које смо по ваздуху зидали. О то су били срећни дани. Још се сјећам, како ми је при растанцима њежно стискала руку, како се у самоћи отео и нехотице крај свег њеног одупирања по који страстан пољубац... О, свега се врло добро сјећам.

Али све то за час прође, све се прекиде.

Једног дана дочека ме (на плачним очима и каза ми тужну вијест, да морају ићи кући. Срце ми се уздрмућа. У срећи својој ја нијесам ни помишљао, да ћемо се кад гођ растати.

Нећу, да ти описујем тај страшни тренутак. Нећу да ти описујем последњи наш пољубац. Кола стадоше зврјати и одмицати. Облак се од прашине диже и ишчезоше, а ја забле-нуто гледах за тим облаком.

Обећао сам, кад пођем кући у М., да ћу доћи у Сарајево и свратити се код њих.

Остао сам сам. Како ми је било, не могу ти казати. Послије уживања и наслале настале туга. Тужио сам и то горко. Ишао сам у шуму, али ме не разводи ни цвртук тица, ни тајанствена природина хармонија, ни ромор поточића, ни ништа. Срце је тужило и тужило, а мене је то тако тиштало и болило.

Одмах трећи дан по њиховом одласку, добијем и ја брво-јав од куће, да одмах тамо иђем, јер ми је отац јако болестан. То ме још већма разбјесни и порази, јер се нијесам могао свраћати у Сарајево. Све сам на свијету тада проклињао.

Одјурио сам с тужним срцем кући, написавши њој писмо, у коме сам јој казао да долазим кући, али да ћу доћи у Сарајево тек узмогбуднем.

Међутим ми је било оцу све горе и горе и послије три неђеље умре.

Сад је дошао и крај вакацији. Жалостан и погружен пођем на пут у Н. С. Нека ме сумња морила, јер сам јој ја већ два пут писао, а не добих никаква одговора.

У Сарајеву сам се задржао само један дан. Али тај је дан био пун горчине и целена. Нешто развеселењен пођох Миливојевој кући. Затекох га самог.

— А, ће ти је Отац? Ђе је Олга?

— Отишли су у Беч.

— У Беч? А зашто? запитах зачуђено.

— Не знам ни ја управо. Отац каже, нека види мало више свијета. Али ја нешто слутим и начуо сам.

— Шта?

А он тужно уздахну, па прошапћа:

— Отац хоће чини ми се да је уда. Док смо ми били у купатилу, дотле је дошао из пријека један млад, богат човјек, па је с оцем удесио ствар. Сад је бабо јамачно одвео у Беч, да јој купи што.

Био сам као громом поражен. Олга се удаје? Није могуће! Није могуће! викао сам себи. Али је ипак била истина. Моје наде и снови ишчезоше као јутарња магла и изађе страшна јава. Она се удаје! за кога? Куда? у Војводину! ха, ха, ха! да чудне проније!

— Одакле је он.

— Мјесто ти управо не знам казати, али Милева, моја старија сестра, каже, да је из Сријема.

Из Сријема! из Сријема! — зуваше ми у ушима, па као неки очајник јурио сам улицом, док ми сам дошао у хотел. Ту сам сједио дуго и дуго, а ношавши се врзле мисли све страшнија од страшније, све тужнија од тужније.

Уједаред скочих као у буцилу и повиках: Па нека! Нека је! Нека се уда! Шта се то мене тиче? а у исти мах ско-
трља ми се крупна суза низ образе...

Отишао сам у Н. С. и како ми је било, можеш већ мислити. Ти си ме често, ако се сјећаш, питао, што сам тужан, што ли ме тишти? Ја ти ево све до сад нијесам казао. Миливој ми је писао сваки час. Жалио ме је и тјенио. Описао ми је њене сватове и њен тадашњи плач. О она, добра душа, једнако ме је љубила, али ништа није смјела од свог страшног оца. Он јој је јамачно срећу желио, а није знао, да ће та срећа њу убити!

Миливој је још те године умро. Озебао, па добио тифус. Заиста, та им је година страшна била.

Свршио сам, ка што знаш, матуру. Али ће ми је било оно весеље, као код тебе и других ми другова. Ви сте пјевали и веселили се, а ја сам шутио и слушао тужно, замишљено. Кад гођ би се тргао и запитао себе: зашто ја не пјевам? На што туга, гдје је пјесми мјесто? и већ хтједох да запјевам — а глас ми пане и изгуби се, а мјесто пјесме изви се тежак уздах.

Нијесам хтјео ни кући преко Сарајева, него окренем на Ријеку. Али ми се на том путу нешто догоди.

У Загребу је дошао воз ујутру. Ту сам изашао мало из вагона и доручковао. Силесија свијета бијаше на станици тако, да се једва пролазити могло. Ја опет уђем у вагон и наслоним се на прозор, па тако наслоњен посматрах свијетину. Послије овога нашег воза требало је одмах ићи за Брод, за то се много свијета слегло.

Већ кондуктер даде и трећи пут знак за полазак и кола стадоше полако ићи — кад на вратима од чекаонице појави се лијепа једна женска, слаба и блиједа, испод руке с једним господином. Ја нијесам тада вјеровао својијем очима, него сам забленуто гледао за један часак. То бијаше она.

— Олга! повиках узбуђено.

Она се плашљиво окрену, погледа у ме, очи јој се уколчише, а она задрхта, очајно врисну и онесвијешћена се стропошта. Врисак се измијеша са тутњавом и писком жељезничком. Воз стаде с већом брзином јурити, па ми за час ишчезе испред очију и станица и свијетина....

Вријеме је **НАЦИОНАЛНА** моје туге почело нестајати. Али опет **ВЛАСОВ** дејетим, кад ми све изађе пред очи, онда ми је тако **CRNE GORE ĐURĐEVIĆ** тешко на срцу....

Два се пријатеља **CRNOJEVIĆ** испише дубоке чаше пива. Можда су обадвојица намијенили у њезино здравље!...

† Јефтан Р. Шантић.

ПОТОЊА ЖЕЉА.

Кад се смире мисли моје,
Кад престане туга, вај;
Кад заклопим очи своје —
Жићу моме дође крај;

Ти убери стручак цв'јећа,
Што ми кити гроба тог: —
Тебе ми се душа сјећа —
То је пјесма срца мог!

Кад пошљедња зора сине,
Кад наступи смрти дан, —
Када душа Богу мине, —
И гробни ме скрије кам!

Убери га, ох, убери!
Нек ти поје вјечни пој...
Кад отвориш души двери —
Жив'ћеш наћи уздах мој.

Па кад доћеш, душо мила, —
Там' гдје вјечни спивам сам,
И кад будеш сузе лила —
На тај хладни гроба кам.

Кад по-дигнеш двери гроба,
Гледај ока хладну зјен! —
Ту нећеш наћи лика оба,
Гдје вјек љуби сјена сјен...

По смрти ћеш тако, мила,
Моју љубав наћи ти —
Кад ми буде рака скрила
Цв'јет увеле младости.

Ник. Ст. Љубиша.

М О Ј У Ј А К.

НАПИСАО Цером Цером.

Кад год би предузимао мој стари и добри ујка Поцер да уради ма шта у кући, то се онда просто цела кућа дигне на узбуну. Молим вас лепо, само слушајте. —

У трапезарији се случајно налазила нека урамљена слика, коју је требало ма где наместити и обесити. Ујна моја, жена ујка Поцера, питала је шта да се ради са сликом. А ујак одмах одговори:

— Остави ти то само мени, па се ич не брине; ја ћу већ урадити шта треба.

И одмах свуче капут и отише се спремати на посао. Прво посла служавку да кука за неколико пенса, а један деран одмах је морао одићи за њом, да јој каже колико велики ексери треба да буду. После тога ујак узвикну:

— Вилхелме, ти иди и донеси ми један чекић, а ти, опет, Томо, да ми нађеш лењир... ах, да, требаће ми такође и једне лествице, а ако њих нема, могу се послужити и столицом из кујне Чујеш, Цеме, отрчи часком, али само похитај до господина Дугласа, доле иза ћошка, и реци му: послао ме је отац и поздравио, ако можете да му за часак позајмите либелу своју. А ти ћеш, Марија, остати ту, требаће ми когод, ко ће придржати лампу да ми присветли, јер, кад се слушкиња врати, мораће одмак отићи да ми набави мало канана, а Тома... Збиља, а где се сад опет Тома део? — Томо, Томо, брже Бога ти овамо, да ми додаш слику!

Е, дадоше му слику горе, а он је испусти; слика испале из оквира и да сачува стакло, да се не би разбило, ујка расече прст. Он скочи ко смушен и трчкараше по соби тражећи цепну мараму, да заустави крв, али је не могоше наћи, јер је марама била у цепу од капута, који је он свукао са себе; а сад опет не зна где му је капут; и сви укућани морадоше просто све из својих руку оставити и дати се на посао, да траже капут, а ујка је за то време јурио по соби и свима у послу јако сметао.

— Ама, за име света, зар нико у целој кући не зна где је мој капут? Никад у своме животу нисам чуо за такве рођаке! Има их шесторо у кући и не могу да нађу један мој капут, који сам сâм свукао пре пет минута!

У тај пар ујак скочи са столице и примети да је седео на сопственом капуту, што га још више доведе у узбуђење.

— Та, торњајте ми се с врата, не требате ми, ето сâм сам га нашао. Могао би човек исто тако и једном мачару наредити да што нађе, таман би нашао као и ви!

У томе прође друго пола сата. За то се време везао прст расечен, донело се једно ново стакло за рам и припремио се сав материјал: мердевине, столица, чекић; донета је и свећа. Тада ујак поново покуша, окружен свима члановима своје породице; ту је чак и вешарка, па и служавка; сви су приуговорљени да му помогну у послу. Двојица држе столицу, трећи му помаже да се попне на њу, четврти му, опет, додаје ексер, а пети држи чекић. Ујак узима прво ексер, који му испаде из руке.

— Ене, паде! узвикну он љутито. Уто... изгуби се ексер.

И ми сви клекнемо. Ујак и ексер испуштени; ујак је за све то време стајао на столицу и грдећи питао: хоће ли он тако целе ноћи стајати на столицу? Најпоследње, нађе се и ексер, али за то време, ујка је оставио поред, на страну свој чекић.

— До врага, где је опет сад тај чекић? Шта сам с чекићем урадио? О, велики Боже! Ту је њих седморо и блену у мене ко теле у шарена врата, а нико не зна да ми каже, где се чекић део?

Нађемо и чекић. Али за то време ујка Поџер је изгубио оно место, које је означено, где ексер треба укуцати, и ми сви, један за другим, морадосмо уз мердевине и поред њега стајати и тражити тачку, која је за ексер означена и сваки валажаше ту тачку на другом месту. Ујак нас све назва магарцима и нареди да се торњамо са мердевина. После тога он узе лењир да опет одмери место и нађе да мора бити половина од $38\frac{3}{8}$ цола и тражећи да израчуна, колико је то, збуни се и омете.

Ми сви почесмо на памет да израчунавамо и сваки дође до другачијих резултата. И у тој општој галами и препреци ми заборависмо на првобитни број и ујка. Поџер мораде се пењати уз мердевине да поново мери. Овога пута узе један кончић. У критичном моменту, кад се стара будала беше нагао

под угао од 45 степена преко столице, да би докучио крајњу тачку мерења, која беше три цола даље, но што он могаше дохватити, њему испаде конац из руку, а и он се сам смандрља доле, баш на сами пијанино, услед чега произиђе заиста врло музикалан ефект, кад ујка и главом и осталим деловима тела луши диркама.

Ујна Марија напомену, да она не може дозволити да деца слушају како ујка Поџер грди.

Најпослије би прснађена и одређена тачка за ексер; ујак држаше горњи део ексера у левој руци; чекић узе у десну руку и првим ударцем жестоко се луши по палцу; он одмах јаучући испусти чекић, а чекић паде и удари доле другога по прстима. Нежна ујна Марија рече да ће други пут, кад се ујки прохте да укуцава јексере у зид, да ће још за времена удесити па ће на недјељу дана раније отићи својој матери и тамо ће остати, док ствар не буде свршена.

— О, и те проклете жене; Увијек ти оне праве од комарца магарца. А мени је просто уживање да тако у кући све ситнице у ред доведем! Завршује ујак.

После тога покуша се још једанпут и при другом ударцу чекића, ексер улеће у зид, а чекић за њим тако, да се ујак поведе зиду и добро нагњечи свој нос.

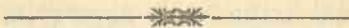
Кад и то би свршено, моралосмо поново тражити конац и лењир. Направљена је једна нова рула и око поноћи слика је већ висила на зиду — накриво и врло несигурно; тапете беху избушене, а сви укућани намучени и заморени; — сви беху озлојеђени, осим ујка Поџера.

— Но једва једном! рече силазећи са столице. При спуштању нагазим баш на жуљ сироте вешерке, која се заплака од бола.

И тако ујка сивав са задовољством са столице посматраше своје дјело.

— Смем се кладити на моју часну реч, има људи, који би за оваку ситницу звали тапетара да им се уради, а ја све то свршим сам!

Максим.

БРАЋА РАЗБОЈНИЦИ.

Ајхендорф.

„Сад је већем прошла и борба крвава,
Одмори се малко — нек ти душа спава.“

„Из дола се чује у горице ове...
Зар ништа не чујеш?... То нас мајка зове.““

„Мајку већ одавно земљица покрива;
То је звоно с цркве, а теби се снови.“

„Кајем се! Не пишти, мајко, више тако!
Додија ми живот, нишета брва.“

„Шта је теби, брате, зашто тако гледиш?
Очи су ти мутне, а у лицу бледиш.“

Разбојник је мртав! А трава зелена
Од крви његове постаде црвена.

Тужан братац кука: „Ал' је судба клета!
Једини, ког љубљах, оде с овог света!“

Са стене избаци метак јоште један,
Па тад пушку баци далеко у бездан.

Гори рече: „с Богом!“ — Махну се грохота:
„О, господо, сит сам дивљачког живота!“

„Ево моје главе, брзо прав'цу дајте.
Крај брата у гори, гроб ми ископајте.“

Д. В. Бакић.

ЗАШТО НИЈЕ КАЗАО?

(Наставак.)

Док се ово догађало у Топчидеру са Радивојем, дотле је његов брат Младен корачао ка „Србији.“ Мишљаше како да извуче брата из неприлике, у случају, да му стриц неће помоћи. Волео је свога брата и тешко му беше ово стање његово. Познавао је његов карактер и поносито срце, које неће моћи да преживи овај пад, и ледена језа обузе га цела на страховиту помисао о грозном свршетку, зашто се реши да му помогне. Промени пут и оде у канцеларију, отвори касу и узе три хиљаде динара, метну их у чвчаник и оде у „Србију“ седе за један сто и чекаше Радивоја. Време пролазаше брзо, прође један сат, па други и већи. После тама да се хвата, а Радивоја никако нема. — Шта ли је то могло да се деси с њиме? — мишљаше и кад га заболеше око срца. Најзад му се досади да чека, диже се и упути се у дућану. Овај не беше у дућану, зато упита момка — где је? — а кад му рече, да не зна, Младен изађе из дућана, а колена му отпочеше да клецају, слутња га обузе цела и он пребледе. Срете једног познаника и упита га за брата, овај му одговори, да га је видео у фијакеру пут Топчидера. Младен се стресе, сети се шта је циљ ове вожње, појури као бесомучан једном фијакеристи, седе у кола и рече:

— Терај у Топчидер! што пре стигнеш, добићеш више. — Кола појурише, али не беше потребе да иду чак у Топчидер. На углу улице Младен спази један фијакер како се споро креће, а око њега маса света. Младен пребледе, скочи с' фијакера, који јураше, и притрча колима у којима беше Радивоје, два жандара и писар. Он се прогура кроз светину, скочи у кола и јаукну — Брате, зар тако? — па паде обнезнањен више мртва Радивоја. Светина притрча, извукоше Младена из кола, попрскаше га водом; али све у залуд, он остаде блед као мртвац. То је био ужасан потрес, јер је видео свог рођеног брата мртвог. Трљаху га по очима, по телу, ал' све беше узалуд.

Један човјек риђе косе, обрва густих и састављених више носа, слепих очију, косо положених, нос у средини удубљен а на крају раширен, устију великих, погрбљен, сакат, издрпан највише се заузимаше око Младена. Он му откопча капут и прслук, трљаше груди, затим се диже и оде — да се више и не врати. Кад се одмаче од светине, извади из рукава нешто налик на новчаник, погледа га, отвори, насмија се, мету у џеп и оде.

Младен остаде нем и непомичан, те га најзад дигоше оне-свешћена, метуше у кола и ова се кретоше лагано, носећи у себи два брата, од којих један беше са размрском лобањом, а други са разбијеним срцем.

Од ларме, вике и труцкања Младен отпоче да долази к' себи. Његове бледе образе поче да прелива слој танка руменила, трепавице отпочеше лагано да се дижу, док се сасвим не отворише, он се протегли рукама, погледа око себе, чудећи га свему овом, па наједанпут, спазивши мртва брата, поново се обли хладан зној, очи му искочише, жале му набрекоше и тресаше се узвикујући:

— Брате! Не можеш ли да уради? — Плач га загуши, паде и љубљаше бледе образе мртва брата.

Кола стадоше. Скидоше мртва Радивоја, а Младен звераше обесвесно око себе и гледаше укочено тело, које до скоро тако топло беше, гледаше онај укочени, мртвачки поглед, који гледа у бесконачност смрти, а који до скоро гледаше тако поштено, тако искрено на живот!

Радивоја унесоше у авлију и ту га дочека стрина; она погледа ову скуцљену гомилу, притрча брзо и кад виде мртва Радивоја врисну: Радивоје, чедо моје! — па паде онесвешћена.

Један дечко одјури да зове газда Уроша.

Радивоја унесоше у собу и метуше на један кревет. Стрина му се освести, па гледаше Радивоја погледом пуним суза. Назјад се окрете Младену, који стајаше више његове главе сав блед и упита га:

— Млађо, зашто ми то учини, Раде, од себе? —

— Имао је у каси дефицит три хиљаде динара. —

Чувши ово, загледа боље у лице Радивојево и учини јој се, да оно бледо лице провијава чудном светлошћу племенитости. Величина његова бића беше повећана њоном уобразиљом, те јој се појави у неком чудном облику, који својом просторношћу засењава обично ситничарење. Колико би она дала само, да је све ово неко искушење, да је овај догађај копија истини-

тости! Чудноват развој мисли отпоче да кружи по мозгу и она не умеде да им да правац, којим би задовољио садашње, тако тужно стање; није знала, да ли треба да лије сузе у дубину своје душе, те у овој безкочачности да жали његову младост, а да јој спољашње прте издају понос због његовог поштења. Како ће да доведе у склад унутрашњост са спољашношћу? Бујица неразложних мисли савлађивале њену машту, и што дуже посматраше тужни лик, све јој се више ледена кора поноситости топљаше, савладана силином осећаја, који најзад створише отвор уздасима и сузама. Плакаше над њим и лелек се разлегаше по собици, а она потресена сипаше сав бол своје душе. Њен сопствени глас чудновато је дејствовао на њен организам, и она његова тужна мелодија повећаваше све више нередовним током бујицу мисли, које су час стварале тужне, родитељске осећаје, а час осећаје тужитеља. Јецајући на глас, кривљаше и њега за овакав поступак. Зашто да јој он то не каже? Зашто се не повери њој, кад је знао, да доброта њеног срца не затвара улазак његовој љубави. И она све већма јецаше, па у том јецању оплакиваше његову младост, хваљаше његову племенитост и поноситост, а онда осуђиваше ову не-смислену гордост, која донесе тако злокобне последице. И најзад је плач зачути, очи се облише сузама, а сав излив речи претвори се у тико јецање и она сам љубљаше мртва синовца.

У том се врата отворише и на прагу се указа — газда Урош. Први поглед паде на Радивоја, унутрашњи осећај гриже савести загуши му дах и он сâм јаукну, посрте и стропошта се на једну столицу.

Колико се је преварио у рачуну, кад је онако немилосрдно одбио свога синовца. Грижа савести враћаше му награду истом љубављу, и у његовом мозгу створи се читав лом од буре. Он је свему могао веровати, али никако није могао да појми величину оне гордосди, која за љубав части баца у ништавило све, па чак и оно, што човек само једном може да има. Гњев, који је у први мах на његову молбу осетио, стишао се одмах по одласку Радивојевом, а мисли добиле поново свој обичан ток, који није дозвољавао никаквом спољашњем утицају да квари њихов ред. Али онда, кад му гласник донесе ову вест, осети чудноват удар у грудима и још чуднији преврат у мислима. Исти они осећаји, који се бунеше противу племенитости, отпочеше да очајавају због ње; а мисли, немоћне да стварају нешто лепше и идеалније од добити дућанске, побркаше се; и газда Урош личаше у овом тренутку на ко

пију човечијег бића. Сеђаше на столицу, чудновато погурен, и још чудније заблени у незнан немоћног мишљења.

Младен га посматраше и његово држање ствараше му чудновате мисли, којима није могао да да одређен облик. Да ли је то од жалости или од гриже савести? Ни једне сузе! Ни једног уздаха! Или се зар сав бол претворио у ледену стену? Најзад, после мучног двоумљења, упита га:

— Стриче! —

Овај ћуташе.

— Стриче! — понови Младен јаче.

Газда уроп се трже из заноса, нагло диже главу, погледа Младена, па још више пребледе, учини му се, да стоји пред судијом, задрхта, уста се сама отворише, потресена неким унутрашњим нагоном страха и из њих испаде мукло:

— А —

— Је ли долазио код вас Радивоје?

При помену овог имена, он се затресе; и оно мало моћи изгуби своје трајање, а узорита покојникова слика, лепршајући се пред очима, ствараше му ово стање толико несноснијим. Никакав изговор не беше у стању да пробуди отвор речитости, па или да правда свој осјећај пренаплетености, или да осуђује свој поступак немилосрдности.

— Питам вас, је ли долазио код вас Радивоје — понови Младен јаче, а сумња отпоче да ишчезава у његовим мислима и да ствара убеђење о стричевом кукавичлуку.

— Радивоје?... Је ли?... овај... не знам, муцаше, а посљедње ријечи изгубише се у потмулом брујању.

— Како да не знате?! Да ли је вечерас он долазио код вас да вам каже своју невољу и замоли за помоћ? — говораше Младен и гледаше стрица нетремице у очи, не би ли могао да прочита и посљедњу скривену мис'о у лавиринту мрачна мозга његова.

Стриц му ћуташе.

— Зашто ми не кажете, да ли је долазио? — понови Младен.

Из тужнога јецања прекиде Радивојева стрина, кад чу неколико пути поновљено питање. Она посматраше сузним очима забринуто лице мужевљево, те и сама осећаше бол његове душе за изгубљеним синовцем. Видећи га у овако мучном положају, који не дозвољаваше ни једну реч уснама, брањаше га:

— Није долазио, да је долазио, зар би стриц дозволио овако бедан свршетак? Гледај га само какав изгледа од овог бола, туге и удара! — Па завришта: — Зашто није казао? Зашто није казао? — и тихо јецање завршаваше постепено излив њене туге.

— Но, стриче, зашто не одговарате? —

Газда Урош погледа га мртвачким, укоченим погледом, па онда устаде, притрча покојнику и сваки одговор изгуби се у плачу и сузама. Младен ћуташе, не знађаше шта да да мисли!

Сутра дан беше велики погреб. Цео се Београд слегао и свако сажаљеваше бедну судбину несретна младића и дивљаше се његовој узвишености у питању части. Један адвокат говораше на Баталцамији између осталог: Зашто није казао, па би његово племенито срце и даље куцало, а оно ватрено, поштено и пуно поноситости око и даље сијало! —

Младен беше као убијен, очи му упале у дупље, па се и не виде испод густих обрва, а из њих севаше мрачан, очајнички поглед, лице му беше бледо, образи упали; из свега тог читаше се ужасан бол, велика туга. Ђево не плачући, једнако гледаше покојника, проведе целу ноћ. Умор га беше савладао, а мамаксао од бола и туге за изубијеним братом, заборави на све; не сећаше се да има код себе три хиљаде динара, па није ни водио рачуна о њима. По-вад-вад би бацио сумњив поглед на стрица, па прошапутао: — **CRNOJEVIĆ** му није долазио! — па би опет ућутао и гледао у мртва брата, надајући се, да ће његова укочена уста да пусте ма једну реч, која ће моћи да осветли истину.

После погребња, који га растави са најмилијим створом на земљи, створом, чија величина блисташе чудноватим сјајем поноса, за време живота, а сјајем бесмртности у смрти; створом, кога већ покрише густи слојеви земаљски, под којима ће у миру пуштати уздахе за ништавило људско, чија је жртва он — врати се кући. Очајање достиже врхунац, кад погледа празну собу, у којој га свака стварчица потсећаше на рано преминулог брата. Он посматраше чудноватим погледом страха сваку стварчицу и изгледаше му да је све то страпан сан био! Али моћ уобразиље опада пред суштином догађаја и у његовим очима створи се као доказ, сва онакаженост тела његовог брата, која, као последице донесе потмулу лупу над сандуком и у његовим ушима забруја поново овај тутањ, па онда стринин писак, јецање свију и у ужасном заносу склопише се очи да не гледају ту страхоту. Умор га све већма савлађиваше;

умор душевни и телесни и он немоћан да поднесе све напоре терета завали се на кревет и заспа као мртав.

Спавање је после неког великог бола, туге и очајања, после догађаја, који је изазвао велике душевне потресе, ужасно. Свака искра наше крви испуњена је паром крви убијенога, свака мисао испуњена је тугом и очајем, сваки нерв раздражен је од мртвачког погледа убијенога. То није одмор, то је нова мука. Снови, који тада долазе, страшнији су од јаве; ту се плаче и сузама гуши, а речи су приковане за грло, те се ни с чим не може дати одушка болу срца. Целу ноћ се борио страшним сновима, а после, пошто се пробудио, осећаше се још више савладан болом, убијен тугом.

Како је то страшно сањати мртва рођака. Тај сан, био ружан или леп, страпан или добар, жалости, убија.

Ако је страпан, те нас за све време сањања прожимају страховите слике, у којима је урезано мртво лице убијенога, онда настаје борба и јаук страшнији но на јави, а кад се створи јава, дође на ум сан, који бедну јаву још више увеличава.

Ако је леп, а кад се пробудио, излази благо, лепо и свеже лице убијенога, онда он показује мио, благ, пун живота, онда, кад се пробудио, он се у грудима очајни јаук, који и небо цепа.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Кад се Младен пробудио, зора беше одавно наступила. После мучног сна дође још страшнија јава. Сам у соби осети некакав страх и на брзу руку дохвати одело, уми се, изађе на улицу, па се упути канцеларији. Тек кад је у њу ступио, сети се новаца и науми да их остави. Приђе каси, откључа је, па онда пружи руку за новчаник, али овога не беше. Он пребледе, али не рече ништа. Закључа касу и оде кући. Испретура све и нигде га не нађе; отпоче да стрепи, језа га обузе, хладан звој пробијаше га кроз сваку пору, дрхташе и муцаше: — Где ли сам га оставио? — Па поново све испретура, али новчаника нигде не беше. — Можда је код стрине? — рече и оде тамо.

Беше блед, намучен, неиспаван, или испаван оним сном, који још више намучи; па онда бојазан за новац учини га, те изгледаше страпан.

Стрина му приђе, ухвати га за руку па упита:

— Шта је теби, Млађо? Ти си болестан! Не очајавај више, већ чувај твој живот и здравље. Оно што је било — било!

сад се не поврати, наше га сузе не дигоше, наше кукњаве неће се таћи леденога му срца! —

— Тако је, стрина! Жалостан је свршетак јучерашњег дана, а време није у стању да исправља грешке прошлости. Јучерашњи дан био ми је ужасан, те се не сећам, где сам оставио новчаник, у коме је било три хиљаде динара. Зато дођох да видим код вас. — Говораше без везе у мислима, јер главни предмет мишлења не беше му опредељен у мозгу.

Изненади је ово питање, па сва запрепашћена узвикну:

— Три хиљаде динара! А од куда теби толики новац? —

— Узео сам из моје касе да дам Радивоју. Али молим вас одговорите, јесте ли их нашли? — говораше он дрћући.

— Ништа нисам нашла! — одговори она.

— Ах, стрина, ја сам пропао! — друкну он и поклопи лице рукама. — И ја сам пропао! — и отпоче тихо да јеца, а очи помућене од суза сасвим изгубише сјај; а оно мало бледила, што остаде на његовом лицу, потамне, па се од целог бића створи мрачна сенка смрти. Кроз мисли му провејаваху слике јучерашњег догађаја и он се још већма згрози тако ужасног свршетка. У највећем очајању узвикну: — Прегледајте опет, можда је овде!

— Све сам ствари износила одмах после пратње и ништа нисам нашла. Говораше некако ладно, а мисли јој добише чудноват обрт расуђивања, и што дуже посматраше синовца, све већма сумња прелажаше у убеђење. На њен одговор Младен паде на столицу, јер му и последња нада беше изгубљена, па муцаше:

— Ја сам пропао! пропао! —

Настаде једно ћутање, само се чуло тихо јецање његово, а стрина подбоченим рукама замишљено гледаше у патос, па онда, кад је већ у потпуној мери разлосима прошлости оправдала своје мишлење, издиже главу, приђе Младену, мете му руку на раме и рече:

— Сад ми је све јасно! —

— Шта вам је јасно? упита он, као да се мало зарадова.

— Ти си узрок Радивојевој смрти! —

Младен скочи као бесан, дочепа је за руке, тресаше је узвикујући силно:

— Стрина! пазите шта говорите! —

Она се отрже од њега, прекрсти руке и презриво га погледа па рече:

— Не би требао у ову кућу више да ступиш, јер ти си убица свога брата! —

— Стрина! јекну он и појури на њу.

— Да ме се ниси дотакао! — узвикну она, па одступи иза једног стола, а бујица нагомиланих речи, проби сав отпор противних разлога, који је тренутно блажише од гњева, и њихова силина садржаваше сву горчину њених осећаја. Она продужи:

— Сад разумем целу ствар! Дакле ти си тај, што си покрао своју касу и лудо потрошио новац, те свог рођеног брата гурнуо у пропаст, узевши од њега новаца, да попуниш своју касу! па у место то да урадиш, ти си и тај новац потрошио, и сад кад си успео да се најопаснијег сведока спасеш, долазиш овамо да тражиш помоћ! Ах, како је гадна и подла та твоја туга, како су мрачне жалосне боре твоје, како су нитковски тугујући погледи твоји! Ти си сраман! ништаван! подао! Ја те се гнушам! Иди ми из куће, и нека твоја нога не прекорачи праг њен! Иди проклетниче! — Сикташе она, и са севајућим очима, успламетелим образима, разбарушеном косом од наглих потреса, са пруженом руком према вратима изгледаше страшна. Младен је гледаше бутањом, а његова рађи потрес појачан овим изненадним нападом дествовао му као глаторавајући на његове мисли, једва промуца:

— Стрина, ви сте неправедни!

Ништа више није могло да је умори, једном добивено убеђење, појачано уобразиљом слика, ствараше јој у прсима све већи гњев и највеће напрезање у говору учини једно сиктајуће шупштање без опредељеног нагласка. Постаде јој мрзак, а покојникова слика, мењајући се у све светлијем облику, покланаше Младена и он све већма исчезаваше у њеним очима. Говор његов још већма распали мржњу и она као ужаснута од његовог промуклог гласа узвикну:

— Иди! Не могу да те трпим, не могу да те гледам више! —

— Мој пут води Радивоју! — јекну он очајнички.

— Не погани то свето име твојим срамним уснама! — и онда га још једном презриво погледа и оде из собе, треснувши вратима, да се цела кућа затресе.

Младен стајаше као кип. Ништа од овога није разумео, да би могао да мисли. Изгледаше му као сан који нуди братовљево јаву. Стајаше тако неко време гледајући бесвесно по себи па оде.

(Свршиће се.)

С О Н Е Т.

Ти си њежна као ружа мала,
Што пупољак свој развила није;
Но румена већ с' унапр'јед смије:
Зна, да љубав — љубави је дала.

Дигни црне трепавице, мала!
Ту мој лик се у твом оку крије;
Моја душа са твојом се вије,
Ка' на мору мутна вода до вала...

NACIONALNA
Влада НОБФКА гори у очима, —
КУРНЕ ГОРЕ ДУРДЕ
Пролећа те златна вода у љубави!...

Е том пламену душа се отима...
Дај ми ружу, док мириса има,
Док б'јел покров на нас зима стави!...

Максим

МАШТАЊА СТАРОГА ЗЕКАНА.

Припекла божија звијезда, да човјеку мозак провре. На небу нема ама ниједног облачка, а лаганог повјетарца ни од жеље. Додуше дуне кад и када некакав вјетар, али тако врућ, као да је долетео отуда из Африке, па није имао времена успут да се расхлади. На земљи све мирно. Дрвећа опустила гране, па мирују; ама ни један листак да затрепери, ни једна гранчица да се макне, него ти се чине, да су од камена. Густа прашина попадала је по њима, па не можеш да распознаш праве боје разним плодовима. Под дрвећима окупиле се кокоши, увалиле се у прашину па дријемљу; стари пијевац раширио крила, опружио главу и отворио кљун — е мислиш да издише. Једно враголасто пиле хоће да мислиш да се попне баш на леђа, а он, сиромах, мирно седоу па ни да мислиш да га магне собом.

Човјек би рекао да је ово све жртво и да живе душе више на земљи нема, да није још мајстор-Смајилова Зекана, који, привезан за једно дрво, непрестано маше репом и брани се од силних мува, што су га облетиле. Он је, дакле, давао од себе знака од живота и ако је у ствари био мртвији од сваког божијега створа на земљи. Она мрка кожа, на којој је више од половине длаке отпало, прилијепила му се уз кост и свак комотно може да изброји, колико он ребара има. О куковима лако би му се могле објесити и четири чутуре, па да се човјек не боји да ће паднути, све кад би и јаче пошао...

Чудновато је, да Зекан није могао трпити мува, па све кад би то биле и оне најњежније муве, и он је у себи псовао и проклињао читав њихов род од Адама па до данас. А и није то шала, он је читав боговетни дан радио баш као коњ: вукао је камен, носио воду, теглио арабу и за све то добијао је редовно по неколико удараца, којим га је мајстор Смајил више частио, него ли сијеном и зоби.

Ја знам, да ће вас занимати Зеканова „историја“, као што вели сам мајстор Смајил, па, ето, неће бити згорега, ако вам је испричам све по реду.

Немојте ви мислити, да је он од каквог рђаковића или голотрбе, — напротив његово се кољено води још од Кулин-

банова дората, па су му сви ђедови и прађедови били све сами племићи све дорати и ђогати, на којима су опет јахали сами племићи и нико више. Једино што се наш Зекан родио, или ако хоћете ождријебио, под рђавом звијездом, па га је у читавом животу пратила сама несрећа. Још као дијете т. ј. као ждребе, изгубио је мајку и њега продадоше некакву Циганину. У Циганина је био двије или три године и ту је трпио најгора понижења. Н. пр. циганчад су могла по њему да се веру као по каквој стијени, а што је главно, теглили су га за уши и за реп. — а то је највећа увреда, која се једном коњу нанијети може. Дабогме кад се чаша стрпљења препунила, наш је Зекан једанпут био тако слободан, те је задњом ногом помиловао једно циганче тако љубазно, да се је од зора три пута преко главе преврнуло и — умрло. Сад можете мислити, да су се Цигани страшно осветили јадноме Зекану, те су тако млатили по њему, као да је то каква врећа. Он је ово све некако поднио, док га најпошље не продадоше Смајилу, који га је одмах упрегао под арабу и мучио га, ево, толико година.

Ви ћете можда мислити, Зекан не зна своје поријекло. Зна он, богме, да је од коња, па а баш то највише и пече, што је њему усуд, да је од коња, тако досудио. Зна он, да су његови ђедови од коња досудио и он се тиме увијек и поносио и из свега срца жели да се од коња: да и он однесе коју трку.

Па и сада, кад је репом разгонио муве, он је жалио што не може да присуствује трци, која ће се ту наскоро одржавати.

— Баш сам несретан! — јадиковао је сам у себи. — Ја морам да теглим и да вучем, а други ће добивати лаворове вијенце трчећи и нагјечући се. Хај, а како би славно и ја могао потрчати! Дигла би се прашина равно до неба, куд би пролетио. У нашем коњском роду најгласовитији је шарац Краљевића Марка, а заиста смио бих се окладити, да бих био бржи и од њега!... А као зашто да и не будем бржи? Зар и мени није мати кобила, као и другијем и зар ја немам ноге као и други? Још да ми је само окусити зоби, па да се задиви и мало и велико, шта бих ја учинио... Ама шта ће се, кад други једу зоби на товари, а ја је и невидим... У томе је и природа неправедна... Зашто, на прилику, мјесто ове жуте траве, што је сунце спржило, није овуда никла зоб, па да се сви коњи, и богатији и сиромашнији, могу њоме хранити?.....

И Зекан се извали у прашину, па од јада спусти и главу на њу. Па и опет поче да се мисли и једнако да се мисли, а никако и ништа не може смислити. Док у тај мах захрва да-леко у штали бијесни хат некаква бега.

— Хм, лако је теби хрвати, — помисли Зекан. — Ти си се ождријебио под сретном звијездом, па имаш свега што ти срце жели. Ти почиваш у хладовини, а не печеш се на сунцу као ја. Ти лешкариш и љењујеш, а ја се мучим и теглим, ку-кавац сињи, од јутра до мрака. Еј, несрећо, да те Бог убије!

Но мало по мало, па почеше и паметније мисли да му се врзу по глави. Паде му на памет, да и њега може мајстор Смајил продати каквоме газди, па ће и он моћи почивати, а, што је најглавније моћи ће трчати барем на једној трци.

И њему се учини, као да већ гледа пред собом новoga газду, како га тапше по леђима и тепа му. Уједно као да гледа самог себе угојена, дебела, са новом свијетлом длаком, па поносито дигао главу и завирујући се по толико пута пита сам себе:

— Ама јесам ли ово баш ја? — Јесам ли стари Зекан?... Не могу ни да се познам.

Тада му се учини, као да га гледа води на трку. Окупило се тамо силесија свијета и жена и беце, и људи и коња, и то све добрих коња, што су приправљени за трке. Међу њима је и хат бегов, што 'но је мало прије хрвао, па му се сви диве и хвале га.

— Овај ће побиједити! — веле неки и тапшу хата.

— Хоће дакако, — потврђују други.

— Хоће рог, — мисли Зекан у себи, а нестрпљиво копа ногом и жељно очекује, кад ће се дати знак за трку.

И пођоше коњи, и Зекан међу њима, а на њему јаше бињација, што га бољег у свој Босни нема. Он се весело смије, а Зекан дигао главу, па само маше њоме.

У један мах дадоше знак, да се трчи. Пуче пушка, а коњи полетише као на крилима. Први је одмакао хат бегов, па граби, граби, е мислиш, нико га достићи не може. А Зекан струже за њим, па и он гони јуначки. Бињација га једнако боцка, а он стиснуо срце, па се и не осврће на то.

— Ха, Зеко, не оцрни ми образа! — вели бињација.

— Нећу, не бој се, — одговара Зекан у себи и граби даље.

И већ ено их, близу су циља. Чује се жагор и хука свјетине. Сви вичу:

— Хат је први!

— Ха, помози јаки нејакоме! — кликну Зекан у себи, па прикупи сву снагу и јурну као стријела.

— Браво, Зекан први! — вичу неки.

— Није!

— Јес!

— Није...

А Зекан стругну још боље и остави хата за собом.

— Браво! Браво! — граје свјетина, а он већ на циљу, па сретан и задовољан као нико. Узрасло срце у њему, па му се чини, да му нико раван нема. Заборавио је на све невоље и патње, што их је претрпιο у свијету и сад му је све мило и драго.

— Браво! — довикују му многи и тапшу га, а он поносито климата главом и захваљује се свима и свакоме. Још би био најрадоснија, кад би свакога могао загрлити и пољубити. Пољубио би и мајстора Смајила, па чак и оне Цигане, макар што су му за живота толико јада задали.

— Сретан сам! Сретан сам! — вели сам себи — Ождријебио сам се под националном звијездом; јер ми данас читав свијет завиди, да ми богаташи и сиромаси...

У томе осјети Зекан, како га неко немилосно млатну по леђима.

— Шта је ово? — помисли. — Ко то смије дигнути руку на ме?

А ударац се понови.

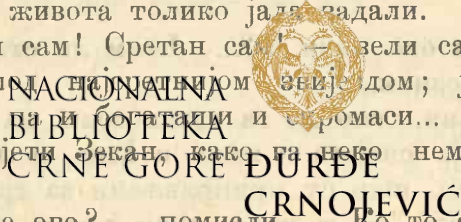
Зекан скочи.

— Шта спаваш вазда, несрећо, — дрекну мајстор Смајил. — Зар мислиш јести, а не радити...

— Еј, тешко мени, међер сам опет дошао на старо мјесто, — уздахну Зекан.

Па тужна срца крену за мајстор Смајилом, да вуче воду.

Б.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Марко Краљевић и његов сестрић.

Подиге се војвода Драгићу,
Са сред Босне с крај Херцеговине;
Оде Драгић од својега двора,
До Прилипа града бијелога,
До јунака Краљевића Марка,
Да га Марко учи сјећи Турке.
На растанку говори му мајка:
„Ну причека, мој сине Драгићу!
Е ћу теби нешто сјетовати,
Када будеш гором путовати,
Кога на селу нађеш јунака,
Немој му се суконити с пуком,
Да ћеш знати е ћеш погинути,
Ту ћеш прву срећу скупити!
Још га мајка сјетовати шћаше,
Ал' је Драгић слушат не хоћаше;
Већ окрену друмом широкијем,
Докле Драгић у планину дође,
Па погледа Драгић уз планину,
Ал' угледа голема јунака,
На шарену коњу од мегдана,
На коњу је ноге прекрестио,
Па узео ситну тамбурицу;
Ситно куца, танко попијева,
Припијева Турке и хајдуке:
„Ђе сте, Турци и горски хајдуци!?
Не кријте се крајем друма пута.“
Кад га виђе војвода Драгићу,
Јунак Драгић ал' се препануо,
Ал' му јунак тако говорио:
„Море, момче, што си на вранчићу?!
Сврни вранца, да проћерам шарца!
Ако ли га уклонити нећеш,
Ако си се момак оженио —
Остаће ти саморана мајка“.
Готово се Драгић препануо,
Готово се уклонити шћаше,

Ал' Драгићу дошло у памети,
 Што је нега сјетовала мајка.
 Па наприје вранца прогонио,
 И јуначким грлом подвикнуо:
 „Море, бане, који јашеш шарца?
 Сврни шарца, да проћерам вранца,
 Ако ли га уклонити нећеш,
 Вјера моја тако ми помогла!
 Русу ћу ти окинути главу.“
 Мал' по мало, док се завадише,
 За бритке се сабље уфатише,
 Коњске им се прси сударише,
 А јунаци сабљам' куцукнуше;
 Јунак ману три четири пута,
 И Драгићу ништа не науди,
 Драгић ману седамнајест пута,
 Начиње му седамнајест рана,
 Док се јунак поче навијати
 И повијат по коњу шарину.
 Мало било дуго не трајало,
 Паде јунак у зелену траву,
 Јунак паде, а Драгић допаде,
 Да му сабљом осижече главу.
 Ал' завика рањена делија,
 „О за Бога, рањена делија!
 Одкал' си до тебе ал' града?
 Како тебе по имену ричу?
 Ал' говори војвода Драгићу:
 „О Бога ми, рањена делија!
 Одавле сам, из далеко нисам,
 Са сред Босне с' крај Херцеговине —
 Ја сам јунак војвода Драгићу!
 А сестрић сам Марку Краљевићу;
 Па ме стара оправила мајка,
 До Прилипа, до ујака мога,
 Да ме ујко учи сјећи Турке.“
 Кад то чуо рањена делија,
 Он Драгићу био говорио;
 „Мој сестрићу војвода Драгићу?!
 Узо час те оправила мајка,
 Да потражиш својега ујака,
 Да те ујко учи сјећи Турке;
 А ето си бољи од ујака,
 Ја сам јадан Краљевићу Марко.“
 Кад то чуо војвода Драгићу,
 Проли сузе низ бијело лице,
 И овако говорио Марку:
 „О за Бога, мој мио ујаче!
 Јесу л' твоје ране од пребола?
 Могу ли те како извидати?“

NACIONALNA
 В. В. Ц. Г. Б. К. А.
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Марко њему на то одговара :

„Мој сестрићу војвода Драгићу!

Чини ми се да ћу пребољети;

Већ ако ћеш мене послушати,

Ти се скини са коња вранчића,

Па одпаши мукадем појаса,

Утегни ме, мој мио сестрићу,

Од ребара, таман до бедара.

Па ме тури на коњу мојему,

Па ме гони у Призрену граду,

Ту ја имам Грка побратима,

Он ће моје ране извидати.“

Кад то чуо војвода Драгићу,

Скочи Драгић са коња вранчића,

Па одпаса мукадем појаса,

Те утегну својега ујака,

Па га ставља на коња шарина,

Те одоше пут Призрена града,

У Призрену Грка наодили,

Видао га за годину дана,

Видао га док га извидао.

Пошто се је Марко извидео,

Обадва се они подигли,

Куд год ишли у Призрену ишли,

У Призрену винеку платили.

Кад је Марко дошло до Јолом њанину,

Марко свога одсеједног шорога,

И Драгић је одсеједно вранца,

Па он сједе до свога ујака.

Сташе пити црвенога вина,

Сташе пити и егленисати,

Но што вели војвода Драгићу:

„Мој ујаче Марко Краљевићу!

Што те питам право да ми кажеш:

Је си ли се кадгод препануо

Од Турчина или од Србина?“

Марко њему на то одговара:

„Мој сестрићу војвода Драгићу!

Кад ме питаш, право да ти кажем:

Нијесам се никад препануо,

Нако два пут у вијеку моме,

Од турчина Ђерђелез Алије;

Два пут ме је жива ухватио,

И оба пут живот опростио;

Па је мени дао вјеру тврду,

Ако би ме трећом ухватио,

Да ће моју окинути главу.“

Кад је Драгић Марка разумио,

Овако је њему говорио:

„Мој ујаче, Краљевићу Марко!

Дако Бог да, који свашта дава,
 Да ја трэфим Ђерђелез Алију,
 Да га трэфим ће год у Пролому,
 Ја бих њему стао на мегдану;
 Да бих знао изгубити главу.“
 У ријечи коју говораху,
 Ведро бјеше планином загрмје,
 Стоји тутањ у Пролом планину,
 Све падају јеле и борови,
 И са јела пролијећу гране,
 Ал завика војвода Драгићу:
 „Мој ујаче Краљевићу Марко!
 Што то стоји јака уз планину?“
 Њему вели Краљевићу Марко:
 „Мој сестрићу војвода Драгићу!
 Није јака од Бога послата;
 Већ то иде Ђерђелез Алија,
 Су његово стотину Турака.
 Но ако ћеш мене послушати,
 Узми шарца и твога вранчића,
 Па их сврни у крај друма пута,
 За нас ћемо лако учињети —
 Скрићемо се у јелово лишће,
 Докле прође Ђерђелез Алија
 И његова белача дружина.“
 Кад то чу вјоде Драгићу,
 Он ујаку Марку говорио:
 „Мој ујаче, луда ти си глава!
 А тако ми Бога истинога!
 Не бих данас скрио вранца мога,
 Да бих знао изгубити главу.“
 То изрече на ноге устаде,
 Па узјаха својега вранчића,
 А за њим је пристануо Марко;
 Све одврће војводу Драгића,
 Одврће га, ал му не помаже,
 Па кад виђе да му не помаже,
 Он Драгићу ријеч говорио:
 „Мој сестрићу војвода Драгићу!
 Ето теби Ђерђелез Алија,
 А мени ћеш оставити Турке.“
 Како рекли тако учињели,
 И напријед коње прогонили:
 Док виђеше Ђерђелез Алију,
 Кад га виђе војвода Драгићу,
 Јаше јунак на коња алата,
 На алату ноге прекрестио,
 У руке му ситна тамбурица,
 Уз тамбуру ситно попијева:
 Припијева Краљевића Марка:

NACIONALNA
 ВЈЕШТА ДРАЖИЋА
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

„Бре Ђидио, Краљевићу Марко!
 Не врзи се крајем друма пута,
 Ако те је његод у проломи,
 Изиди ми да ти виђу лице.“
 Тути Марко, ништа не говори,
 Ал' не ћути војвода Драгићу,
 Већ Алији Драгић проговара:
 „Море, Туре, што јашеш алата!
 Уклони се испод друма пута,
 Да проћерам мојега вранчића;
 Ил с' уклони, ал' ми се поклони.“
 Кад Ђерђелез саслуша Драгића,
 Спусти ноге коњу у зенђије,
 А побачи ситну тамбурицу,
 Па извади сабљу од бедрице,
 И наћера алата на вранца;
 Ђерају се по дугу мејдану,
 Ђерају се тамо и овапо,
 Трефио се јунак на јунчака,
 Један другом не да одмакнути,
 Ни јуначке очи заварати.
 Но Драгићу Бог и брѣга дала,
 Ђерђелезу очи заварати о
 Ђерђелезу сабљу, опширо,
 Деловачку ко дебелу, брату;
 Кол бо га је лако ударио,
 Ушију му сабљу саломљену.
 Када виђе војвода Драгићу,
 Када виђе сабљу саломљену,
 Љуто се је био препануо,
 Јер мишљаше, да ће погинути,
 Стаде мало не би николико:
 Паде глава Ђерђелез Алије.
 Кад то виђе војвода Драгићу,
 Обрну се на четири стране,
 Да он види Краљевића Марка,
 Да га види да га обрадује;
 Но ни Марка ни од њега гласа,
 Мало гони војвода Драгићу,
 Мало гони, а брзо га нађе,
 Ђе је сиио у зелену траву,
 Око њега педесет Турака,
 Све им русе исјечене главе.
 Кад га виђе војвода Драгићу,
 Све му право по истини каза;
 Ту сједоше те се одморише,
 Ал' Драгића жеђа попанула,
 Па ујаку Марку говорио:
 „Мој ујаче, Краљевићу Марко!
 Знаш ли његод дупљу ил' извора?

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Ил' језера или каменицу?
 Е од жеђе хоћу умријети.“
 Марко њему на то одговара:
 „Мој сестрићу, војвода Драгићу!
 Нит' знам дупју, нити каменицу,
 Нит' извора, без једно језеро
 И оно је горе у Пролому,
 Њега чува нагоркиња вила,
 Не да вила воде без белаја.“
 Зато Драгић ни абера нема,
 Већ узјаха вранца претилога,
 Па поћера вранца уз планину;
 Њега враће Краљевићу Марко:
 „Не ид' тамо, мој мио сестрићу!
 Јер ћеш тамо изгубити главу.“
 Зато Драгић ни абера нема,
 Већ поћера вранца унапријед,
 Кад је доша на воду језеро:
 Ал' Драгићу Бог и срећа дала,
 Заспала је стражарица вила.
 Кад то виђе војвода Драгићу,
 Он напоји себе и вранчића.
 Ал' му врази мироват не даде,
 Свлача себе брзо одијело,
 Па се брине у воду језеро,
 Док вибула зелена језеро.
 То зачла страсно вила вила,
 У језеро ускочила вила,
 Па поћера Војводу Драгића
 Поћера га тамо и овамо.
 Хитрија се нагонила вила,
 Те по боље погони Драгића,
 Кад се Драгић нађе на невољу,
 Он излази на крај од језера,
 Па дохвати сабљу димискију,
 Те на сабљу вилу дочекао.
 Опет су се они поћерали,
 Ал' је вила виша ђаволица,
 И готово савлада Драгића;
 Кад се Драгић виђе у невољу,
 Сабљу баци у зелену траву,
 За б'јела се грла ухватише,
 Па се гоне по дугу мејдану,
 Докле Драгић б'јеле забалио;
 Јадна вила б'јеле и кржаве.
 Кад то виђе војвода Драгићу,
 Скупи јунак сву јуначку снагу,
 Па омахну с десна на лијеву,
 Док о земљи ударио вилом,
 Па јој оба ока извадио,

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE BIRUDE

CRNOJEVIĆ

Па извади од злата кутију,
 Меће очи у златну кутију,
 А кутију у своја њедарца;
 Па узјаха својега вранчића,
 Те отиде до ујака свога,
 Па ујаку своме говорио:
 „Мој ујаче, Краљевићу Марко!
 Јаши шарца, ајде до језера!
 Те ти напиј себе и шарина,
 И не бј се стражарице виле.“
 Њему Марко то не вјероваше.
 Ту се Драгић мало наљутио,
 Из њедара извади кутију,
 И извади оба ока црна,
 Што је Драгић вили извадио.
 Кад је Марко очи угледао,
 Узјахао Шарца претилога,
 Па га ето на воду језеро,
 Али вила сједи крај језера,
 Кука вила до Бога се чује;
 Њојзи Марко Божју помоћ виче,
 А вила му боље прифати:
 „Да си здраво, Краљевићу Марко“!
 Марко вили стаде говорити:
 „Могу и виле напојити себе!
 Напиј и сам и шарина“
 А вили му виле дговори:
 „Јадан Марко, не ругај се са мном!
 Јер знаш, Марко, није давно било,
 Кад си овђе доша' на језеро?
 Да напојиш себе и шарина;
 Па кад сам те опазила, Марко,
 Поћерах те проз Пролом планину,
 И да не би твојега шарина,
 Оках твоју погубити главу;
 А сад дође некаква делија,
 И доби ме данас на мегдану,
 Обје ми је очи извадио,
 Још чујеш ли, Краљевићу Марко!
 Мислила сам данас на свијету,
 Да не има бољега јунака,
 Од јунака Краљевића Марка!
 А ја сам се Марко преварила“.
 Кад то чуо Краљевићу Марко,
 То је њему жа и зајад било;
 Тек напоји себе и шарина,
 Оде право стрмо низ планину,
 Докле дође војводи Драгићу,
 Па Драгићу Марко говорио:
 „Јаши вранца, ајде да идемо“!

То је њега Драгић послушао,
 Узјахао вранца од мегдана,
 Па кренуше стрмо низ планину.
 Кад су били при дну од Пролома,
 Ал' завика Краљевићу Марко:
 „Мој сестрићу војвода Драгићу!
 Нешто ми је шарац обронуо,
 Ја бих река да је обосои;
 Но ти скочи са вранчића твога,
 Подигни ми ноге на шарину,
 Драгић Марка био послушао,
 Сиде с вранца па дофати шарца,
 Подиже му ноге све четири,
 Но да видиш проклетога Марка,
 Ђе извади сабљу од мегдана;
 Ману сабљом и десницом руком,
 Те Драгића једном ударио,
 Колико га лако ударио,
 Указа му црне цигерице.
 Кад то виђе војвода Драгићу'
 Цикну Драгић из грла бијела:
 „О ујаче један несретни!
 Што учиње да од Бога гађаш?
 Које сам ти јаде учињо?
 Зар ме зато бреш погуби?
 Зар ме зато од пут извадио
 Да јуначку не изгубим главу!“
 То зачула стражарица вила,
 Па је вила удрила у крила,
 Те крај Марка на самотук дође.“
 Шчепала Марка за прси јуначке,
 Погнаше се проз гору зелену,
 Ал' се вила јача находила,
 Те готово Марка савладала.
 Кад се Марко виђе на невољу,
 Он дозива војводу Драгића:
 „Мој сестрићу војвода Драгићу!
 Јеси л' баре толко у животу,
 Да помогнеш мени на мегдану,
 Јер ћу данас изгубити главу?“
 Драгић бјеше срца милостива,
 Жѝа му бјеше својега ујака,
 Па запео луке и стријеле,
 Добро гађе, боље погодио;
 Стражарицу вилу устрељно,
 Живо јој је срце извадио.
 Кад то виђе Краљевићу Марко,
 Он потрча до сестрића свога,
 Па сестрићу Марко говорио:
 „Мој сестрићу војвода Драгићу!

Мош ли јадан рану пребољети?
 Или ћеш ми данас умријети?“
 Њему Драгић на то одговара:
 „Прођи ми се један одпаднице!
 Како ћу ти ујко пребољети?
 Када ми се виде џигерице.
 Но чуј мене мој мио ујаче:
 Ти ћеш мене ође сахранити,
 И за гроб ми вранца привезати,
 Нека знаде и гора и трава,
 Да је вранац без свог господара.
 Још чули ме, мој мио ујаче:
 Када дођеш у Прилипу твоме,
 Ту ће доћи моја стара мајка,
 Моја мајка, твоја мила сеја,
 Да те штогод за Драгића пита;
 Лажи Марко и куни се криво,
 Да је мене Турчин погубио,
 Силян Турчин Ђерђелез Алија,
 И реци јој, мој мио ујаче,
 Како си ме добро осветио:
 Згубио си Ђерђелез Алију,
 Тако ће те вјеровати мајка,
 То изрече вјерова Драгића,
 То изрече даку душу пуш,
 Ту је Марко њега сахранио,
 Па отиде у Прилипу светио.
 Мало било дуго не трајало,
 Али ето мајка Драгићева,
 Да упита свога брата Марка,
 Да га штогођ за Драгића пита.
 Лаже Марко ка се научио,
 Лаже Марко, и куне се криво:
 „Чујеш мене, моја мила сејо,
 Погуби га Ђерђелез Алија,
 Њег' Алија, а ја сам Алију,
 Добро сам ти сина осветио.“
 Вјерује му мајка Драгићева,
 Па је брату Марку говорила:
 „Фала теби, мио брате Марко,
 Кад си њега тако осветио;
 Ја не жалим мојега Драгића,
 Кад је дао живот за поштење.“

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Из збирке Илије Н. Златичанина.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

XVI

Дивно ти је низ поље гледати,
 Како пасу Радунове овце;
 На Радуну дивно одијело:
 На Радуну зелена долама,
 За појас му двије пушке мале,
 У руке му танана свирала,
 Танко свири, далеко се чује.

XVII

Дивно ти је низ поље гледати,
 Жуту дуњу међу листовима,
 К'о снашицу међу ђеверима.
 О снашице, питома ружице,
 Кад си расла, на што си гледала,
 Ал' на мене, ал' на брата мога?
 -- Ни на тебе, ни на брата твога,
 Но ми дивно код мајчице било:
 Шећер јела, шербет воду пила,
 Свилу прела, на свиљу се бела,
 Рано легла, доцкан устајала,
 На мајку ја пробудила:
 Диг се срце, грануло сунце.

CRNE GORE ĐURĐE

Цмиљ' ђевојка по славинам брала,
 Цмиље брала, јаблан пролазила.
 — Жут' јаблане, и тебе бих брала,
 Немам драгог, коме бих те дала,
 Но ме мајка за недрагог дала,
 За недрага, ђе је доста блага.
 Људи веле: и гроши су благо. —
 Ни су гроши ни дукати благо,
 Но је благо, што је срцу драго.

XIX

За оном гором зеленом,
 И оном вишом планином
 Мало се село виђаше,
 У селу коло играше,
 У колу јања ђевојка.
 Из кола збори Никола:
 Тако ти, Јањо ђевојко,
 Ко ти је ђердан салио?
 — Тако ми, момче Никола,
 Мајка ми ђердан салила.
 — Тако ти, Јањо ђевојко,

Ко ти је ђемер салио?
 — Тако ми, момче Никола,
 Бабо је ђемер салио.
 — Тако ти, Јањо ђевојко,
 Ко ти је прстен салио?
 — Тако ми, момче Никола,
 Брат ми је прстен салио.

XX

Фалила се Фатима ђевојка:
 Ја да смијем од баба мојега,
 Ја бих б'јелу саградила цркву,
 И у цркви крсте и иконе,
 Свако јутро у цркву ранила,
 На иконе по дукат турила
 Она мјаше, (sic = мишљаше) нико не чујаше,
 То зачула проклета маћија:
 Зло ти јутро, бего-Али-бего,
 Покрети се Фатима ђевојка!

XXI

Колика је гора божурова,
 Да је не би соко прелетио,
 А данас је свати пријешоше,
 Сви сватови под божур сједоше,
 Но не седа ђевер и ђевојка,
 Но сједи под божур терашу,
 Са неранце беар опадаше,
 Те ђевојци на крило падаше;
 Ђевојка га у киту кићаше,
 Сваком свату по киту даваше,
 Ђеверима по три ките дава.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 DURĐE
 CRNOJEVIĆ

XXII

О ђевојко, ђаволе,
 Не криј очи од мене,
 Просићу те за брата,
 За млађега од мене,
 За вишега од мене,
 За љепшега од тебе.
 — Не фали га, ђаволе,
 Синоћ сам га вићела,
 Води ђога на воду,
 Плете ногу за ногу,
 Спотаче се те паде,
 Испаде му јаглучак,
 Из јаглучка јабука,
 Из јабуке ђевена,
 Из момчета ђевјера,
 Из ђевојке и двије.

XXIII

Бона Слада под орахом спава,
 Ћ њој долази младо нежењено,
 Доноси јој шећерли понуде,
 Шећер смокве с мора доносаше,
 Суве шљиве са сирове гране,
 А ракије из Анадолије,
 Рујна вина из града Видина,
 Медовине из Ерцеговине,
 Па је пита: о-ли умријети?

XXIV

С ону страну Саве воде
 Три ђевојке саме ходе;
 С ову страну младо момче,
 Пјешке ходи, коња води,
 Не умије, да га јаше,
 Гледајући три ђевојке;
 Хљеба носи, гладан иде,
 Не умије, да га једе,
 Гледајући три ђевојке;
 Жедан иде, воду ^{прати} ~~носи~~,
 Не умије, да је ^{прати} ~~носи~~.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА

CRNE GORE

ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Анђелија ружу брата,
 Над бунар се наклањала,
 Сама собом говорила:
 Дивна ли сам, мили Боже,
 Још да су ми очи црне,
 Као што су обрвице,
 За цара бих требовала,
 Ал' за сина његовога.

XXVI

Што 'но јасно подвикује,
 За гором, за зеленом,
 Као грло ђевојачко.
 Момче иде, да обиде;
 Савеза јој б'јеле руке
 Танком жицом ибришима.
 — Богом брате, младо момче,
 Попушти ми б'јеле руке,
 Могла бих ти сека бити.
 — Имам секу и на дому.
 — Попушти ми б'јеле руке,
 Могла бих ти снаша бити.
 — Имам снашу и на дому.

— Попушти ми б'јеле руке,
Могла бих ти љуба бити. —
Попушти јој б'јеле руке,
Одведе је б'јелу двору.

XXVII

Везак везле Сељанке ђевојке,
Међу њима Атлагића сека,
У руке јој плетена канџија,
Редом бије Сељанке ђевојке:
Вез'те везак, Сељанке ђевојке,
Не мећите оке на јунаке,
Јунак вјера, ка' лисната грана,
Листак паде, а грана остаде.

XXIII

Овце чува Јоша чобаница
Покрај двора Омер беговога.
Изгубила огледало сјајно,
Нађе јој га Омер-беговица.
Наручује Јоша чобаница:
Богом сестро, Омер-беговице,
Оправи ми огледало сјајно;
Ако л' ми не можеш,
Бијела сам, бијелије је,
Румена сам, руменију се,
Премамићу Омер-бега твога.
Поручује Омер-беговица:
Богом сестро, Јошо чобанице,
Не премами Омер-бега мога,
Три ћу теби послат' огледала:
Једно ново, а друго половно,
Оно твоје, као што је било.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

XXIX

Јасно пјева за гором ђевојка,
А гора јој љепше одговара,
А из горе момче проговара:
К мени, к мени, лијепа ђевојко,
Да ти дадем зелену јабуку.

XXX

Јаблан момче по планини брало,
Јаблан брало, Љепосаву звало:
Љепосаво, јеси ли заспала?
Јеси л' мени мјеста оставила?
— Ја сам теби мјеста оставила:
Пô душека и полу јастука.
— Љепосаво, мене боли глава.

— О мој драги, не пребољела ти!
 Јесам ли те, драги, свјетовала,
 Да не љубиш зумбул удовице,
 Да не пијеш воде са бунара? —

Из збирке: **Андрејскога.**

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

Твоја баба моме ђеду све збори, међу двама јавори, јавори се скло-
 пише, баби очи изгубише (ковчар и ковчица.)

Гавран граче са врх драче, мичите ме с ове драче, да не грачем на
 врх драче (грожђе.)

Суђено ми би од Бога без гријеха никаквога, да се свезан на свијет
 родим и на једно мјесто вазда стојим (језик.)

Ко ти веза и ноге и руке, а тобоцем те храни? (мајка и дијете.)

Цим било бгло у звѣк ударило, једном Перу души на великој суши;
 остао без уши ако ми не одгонета (звон.)

Два се бора сусретоше, све се гране потресосе а четири не могоше
 (рогови и овнови.)

Мање веће премеће (буха и куршум.)

Тур баба пољем иде, на тур бабу пси лануше — тур баба фук у стуну
 (корњача.)

Пет се брата око рупе врте (ишпириће.)

Прво пријес (вештачица) (вештачица.)

Шука бука прва око лука (кокошка.)

Дугачко је као узге — узге није, зелено је као гуштер — гуштер
 није, а огуебше као маљка — маљка није (купина.)

Очи прчи, ноге грчи, а све встани (сваба.)

Ја сам тавак, витак, л'јеп, кад путујем имам реп (сахат.)

Вазда јечи, а блесно није (пчела.)

Од живог је, живо није -- нити зборит умије, а одговорити на сва-
 што умије (књига.)

Што умије сваког савјетоват, а зборити не умије (књига.)

Нит се вари нит се пече, а најбоље јело даје (мед.)

На једној постељи дванајест брата лежи, ниједан није на крају
 (спице у точку.)

Ко је зао, па је добар и што гори, тијем бољи (пас.)

Мицо се вози на једној ноzi, а сви се чуди, како с Мицо вози (паук.)

Закла Нико бика, све на славу свика, кад дођоше на слави, нема што
 да стави (бик од лука.)

Гвозден во, дрвени рогови (сврлао.)

Мићун сједи у лушчићу, у зеленом клобучићу, што год људи сте-
 коше, све Мићуну снесосе (млин.)

Одлеће бата, долеће бата, па донесе пуну кесу злата (пчела.)

У води сухо, у ватри мокро (лед.)

Дужи рог од краве (реп у свраке.)

Збори без грла, чује без ува, живи без душе (гусле.)

Василије Л. Јовановић.

Н А Р О Д Н Е П О С Л О В И Ц Е.

(Скупиљене по Црној Гори по азбучном реду.)*

Алавија ради.

Ако је мало млијека, ема је близу ријека.

Ако не умије рећи, ма умије лећи.

Ако је позно, али је скозно.

Ако нећемо кад и ви, ма оћемо ће и ви.

Ако ће ко коме у стопу, неће у срећу.

Ако је мука добро учинити, није зло.

Бољи се пита.

Боље од сламе добит', но од меда узгубит'.

Благо мене ево ми брат, но куку мене, немам му што дат.

Бољи је начин, него ли учин.

Без треће нема среће.

Боља је укућница, но поткућница.

Бог грехове а цар дугове.

Бади добро у воду, неће се изгубити.

Без старца нема ударца.

Биће гаће, но не знамо кад ће.

Бог је рани и позни.

Боље у појату фукат', но у кућу зук.

Бјелогрла селу мила.

Волио би до ноћи на вјетеру помаћи.

Вјештак баби гони душу.

Виси о муци ка' турса о вуци.

Ваља баба прасе, баба на то не ке.

Голу кост ни пас не оће.

Голотиња грдотиња.

Гледају се као туђе мачке.

Гледају га као бијелога вука.

Да је пара, било би гара.

Добива ка' Омер од јаја.

Дуван плаћа, а иде без гаћа.

Дај ми Боже оно, што бестија мисли.

Дако даде зле путеве. (Узалудно надање.)

Дух се вије, а живота није.

Док некоме не буде куку, не би некоме благо.

Дан по дан дође и Ђурђев-дан.

Дан за дан, па ће и смрт за врат.

Дужни, вазде тужни.

Да зна човјек ће ће погинути, не би ни одио.

Држи се као пјан плота.

Драго камење по једном пада.

Ђевојка је туђа срећа.

Ђевојку удај на ваган, а жени се од оцака.

Ђе је прије вода врела и опет ће.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

*) Без сумње биће која од ових пословица гдје-год оштампана; многе сам сам избацио — боље познатије, премда нијесам у стању памтити и чињети чист избор нештампаних.

Ђе гођ шушти, ту нешто има.
 Ђе су двије трећој мјеста није.
 Ђе су два на једнога, ту не било ни једнога.
 Жежи па бјежи.
 Женска памет, кућа пресута.
 Живи ка' бег на Херцеговини.
 Здраво за готово.
 Забешио се, ка' теле у нова врата.
 Земља ниско, а небо високо.
 Зато ми је деветнајеста — као за лањски снијег.
 Зајам за вртање.
 Здрав, Омере, који си до мене.
 Здрав, Османе, ако ми остане.
 Зло рађење готово суђење.
 Запиши на лед.
 И ако је мед сладак, не ваља прет оглодати.
 Ио, пио, — поштено платио.
 И циганима се из прве хоће.
 И кокошка, кад воду пије, на Бога гледа.
 И пјана врана за орла знала.
 И поп се у књигу помете.
 Јесење војводе прољетње кукавице
 Кудије данас с' очима, тудије негде с' ногама.
 Ко ме народ томе и Бог.
 Како нашла, онако онама лави ста.
 Како који слѣди, онде је гунди.
 Ко се срећан роди, не мисли му за тѣс.
 Ко пита не задази.
 Ко што баца пред њим пада.
 Кућа гори, а аманат стоји.
 Колико села, толико и адета.
 Крв није вода.
 Кад је суво крљај, а кад мокро брљај.
 Ко је први, није задњи.
 Ко не проси дома не доноси.
 Ко улаже њему Бог помаже.
 Ко страхује они и војује.
 Кад се кућа гради, село се рани.
 Кад не оста, не би доста.
 Кад се ђевојка роди, ка' да кућа изгори.
 Ко нема зета, нема ни магарца.
 Лако је зват' но се је мука одазват'.
 Лако је пријатеља стећи, но га је мука држати.
 Љепше се с' неким бит' но с' неким пит'.
 Љети вазда узми струку, а зими како ти је воља.

Ђорђе М. Драговић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Анђео и три брата.

Била три брата у једном мјесту, који су поштено и побожно живјела, али у сиромашком стању. Богу то жао буде, да тако поштене душе живе у сиромаштву, па пошле једног анђела код њих и рече му Бог: дадни им, што који буде затраживао. — Анђео се прометне калуђером, па дође код ове добре браће, која га дивно дочекају У кретању ће им анђео рећи: што би који од вас желио? Најстарији рече: ја бих најволији, да имам доста оваца; други брат (средњи): ја — да имам лијепу кућу и земљу, а трећи (најмлађи): ја бих најволији, да ми Бог даде једно мушко дијете са мојом женом! — Тада их анђео благослови и рече им: све ће вам се тако и догодити. Тако и буде: што је који био најволији имати, то му Бог и дадне.

Најстарији и средњи брат, пошто се обогате, забораве на Бога; сиромаше су одбијали, посташе среброљуппи; а онај најмлађи остаде исто поштен и богобојазљив, као и прије. Бог то дознаде, па опет зовне истог анђела, и рече: хајде опет поћи код оне три брата, па их обићи. да видиш, како живе. — Анђео сађе на земљу, па се прометне сиромашом, губавцем, те дође код најстаријег брата, па га замоли, да му даде кору хљеба за здравље његово. Иди отле — рече он — да сам давао сиромасима, не бих имао ништа! — Анђео прође напред и дође к средњем брату, па и њега замоли за кору хљеба; али га одбије без ни коре хљеба. Дође код најмлађег, па зашпте хљеба, па га замоли; а најмлађег брата рече: а уљези овамо у кућу, ја сам сиромаша, па ћемо ти дати! — Не могу — рече анђео — но сам себи да се оградим, да се не разгубате од мене! — Бог, који ти је то дао — рече жена — може те од тога и опростити, и може нас сачувати; но уљези одма у кућу нашу. — Анђео уљезе у кућу, па запита: имате ли које дијете? — Имамо једног ћетића, којег ни је Бог дао. — Сиромаша дивно угостише; па жена ће га запитати: знаш ли, јадан, чим би се извидао од тога? — Знаш, но залуду, кад тога не могу имати! — А чим? — запита жена. — Крвљу од јединца сина у оца и мајке — рече анђео. Кад то разумјеше, згрозипше се, па се почну договараги: хоће ли му дати сина, да се извида, говорећи међу собом: Бог, који ни је дао њега, може ни дати и другог, а би смо е овим стекли душу. — Најпосље се здоговоре, па рекоше: ево ти, сиромаше ово наше дијете, па га закољи, те се извидај, а ми ћемо изаћи на поље, да не слушамо кривљању ћетета. Они изађоше, а анђео узе дијете, сједе га себи на кољено, па дозове побожне његове родитеље у кућу. Кад уљегоше, имају што видјети: на сред куће златни сто, у њему сједи анђео крилати, на кољену држи њиног сина, који се сија, као сунце, а држи у руди златну јабуку. Зачуде се; али им анђео рече: небојте се, ја нијесам сиромаш, губавац, но анђео Божји; за вашу побожност и за ваша богоугодна дјела поживићете срећно на овом свијету, а на том свијету ће вас гријати вјечна небесна свјетлост. — То рече, па оде, а побожни родитељи оставше, славећи и хвалећи Бога, што им је дао велику силу и моћ у искушењу, те се нијесу показали горди према сиромашу — анђелу. Од тада су они живили срећно и богоугодно; Бог је на њих изливао своју благодат, а она два старија брата учини убогим сиромасима за њихова мрска и неваљала дјела.

Била три брата, па — будући су слабо живјели — рече најстарији: пођох, да се најмим у кога. Дође у хоџе и рече: хоћеш ли, да се најмим у тебе? — Хођу — рече хоџа — само ако се ти први наљутиш на мене, да ти не дам ни паре и да ти задерем фашу; а ако се ја први наљутим, да ти платим сву погодбу и да ми задереш фашу. — Тако и учине и на то се погоде. Сјутра-дан пошље хоџа најамника, да му крчи и рече му, да тамо чека ручак и ужину. Он пође, ваздан крчи, али ни ручка нџ ужине. Кад се у вече врати натраг, застаде, ђе се вари скроб, па рече: који су ово ђаволи, те се варе? — Нијесу то ђаволи, но скроб — рече хоџа; — а ти се ка' да љутиш? — Ја не љутим, но не могу од глади исчекати вечери. — А, да, да — рече хоџа — ја мишљах, да си се наљутито. — Сјутра-дан пошље га, да оре с воловима, говорећи му, да чека на њиви ручак и ужину. Ни тај дан му не донијеше ништа за јело. У вече опет застане, ђе се вари скроб, па рече, као и прошле ноћи, а хоџа му одговори, као и први пут, али се није био још наљутито. Треће јутро га пошље у планину код оваца, говорећи, да тамо ноћи и да чека ручак, ужину и вечеру. Најамник пође, али, пошто му не дође ручак и ужина, остави овце, па дође и рече: зашто ми нијесте донијели, да једем? — Е, ти си се ка' да наљутито — рече хоџа. — Љутим и невоља ми је; нећу више код тебе стојати, но хођу дома одавити. — Стани мало — рече хоџа — док ти задерем фашу, па онда хођу. — Дохвати хоџа гребени, па потегне уз плече и сипомах се поврати код браће, па им каже, што се с њим догодило; док средњи брат рече: ти си велика љенштина, па због тога си тако и протрпао. Буђе се и старији брат, па рече: хоће ли мени задријети фашу. — Пође и он код хоџе да га заведе у њега, као и старији брат; али се и он поврати браћи задрте фаше, као и старији брат. Тада ће рећи њихов најмлађи брат. Шого: вала ћу и ја поћи код тога хоџе, да и мени задере фашу, као вама, да ви бар није криво. — На које му они рекоше: мучи јадове, боље ти је овђе умријети, но тамо живјети; а Бога ми ће је и теби задријети још црње но нама. — То га не могне зауставити, но и он пође код хоџе, па се с њим погоди на исти начин, као и његова старија браћа. Сјутра-дан пошље га хоџа, да му крчи земљу, говорећи му, да ће му тамо неко донијети ручак и ужину. Шого пође и крчи до подне, кад виђе, да му нема ни ручка ни ужине, остави рад, па се извали да спава и почијева до ноћи. У вече га сретне хоџа и запита: јеси ли што могао радниче? — А, како не — рече Шого — баш добро до подне, а од подне сам узрадио таман онолико, колико си ми послао, те сам изио. — Шта? рече хоџа. — То, што чујеш — одговори Шого; но се ти ка' да љутиш? — Нијесам, не, само те питам. — Сјутра-дан га пошље, да оре без ништа, као и први дан; али кад виђе шого да му нема ручка, јоцне волове, пушти их и једнога убије, те се наједе; од њега што није могао појести, остави ту за други дан. У вече га срене хоџа, ђе ће-ра једног вола, па рече: а камо ти други во, радниче? — Ја сам га, хоџо, тако ми Бога, убио и ручао од њега, а оно, што је претекло, остало је тамо, да и сјутра једем.

— А нијеси ти, ни дао Бог, заклао мене! — рече хоџа. Не ја тебе, вапстину, но вола; но се ти ка' да љутиш! — Не љутим; може му бити,

само немој више што тако учинити. — Сјутра-дан га пошље за прасадима на исти начин, као и првих дана. Шого појави свиње код једне блатне локве, ђе му је био наредио хсџа. Очекивао је ручак; али га не би. У то наљегу неки трговци, па га запитају, би ли продао свиње: Хоћу, само да им откинем репове — рече Шого. — Трговци на то пристану; погоде се и зајме свиње а репове Шого пободе у блато, па се врати дома и каже хоџи, да су се све свиње утопиле у ону блатину, ђе му је рекао, да их чува, и да им само репови још вире изван. Сјутра-дан пође хоџа и Шого, да их ваде; али ће рећи Шого: чувај добро, хоџо, немој добро мицати за репове, да се не прекину. — Хоџа загази за реповима, па за први реп потегне што боље; кад, али само реп извади и у томе падне натраг у блато, па повика: ђе си, Шого, курталиши ме; јер ево потонух у глиб. — Шого, смијући се, приђе хоџи и спасе га. Хоџа се осјети, што се је догодило са свињама, па наљућено рече: ђавола најмио, а ђавола сачувао! — О, ти се ка'да љутиш -- рече Шого. Невоља ми се је љутити! А, да, да, кад се љутиш, треба ти фашу задријети. — Јест, рече хоџа — али само ја љутито говорим, а нијесам се још наљутио. — Пођу кући, па га сјутра-дан пошље код оваца у планину, говорећи му, да ће му тамо доносити храну и да он тамо стоји, да не долази дома. Шого пође, али је заман чекао храну од куће; те он закоље овна испод чактара. Тако је све клао, док најпосље дође хоџа, да обиђе стоку, па срете Шого с овцама, и запита га: јавиш ли, чобане? а чини ми се, како си добар чобан, не сјећаш се ни овна испод чактара, а још мање осталих оваца! — Е, мој хоџо — рече Шого — за њих ништа не питај, а за оне све поклао и појио! а оне, што су живе, ево све овђе, а знаш ли, хоџо, да их нијесам кући појавио, него сам се од њих кулио. Хоџа пренеражен рече: нијеси ти мени ни дао Бог кућу испод чактара? — Јер рече ни дократио — рече Шого — а камо ли ти је ископао! но се ти ка'да љутиш, хоџо! Како се нећу љутити: уби ми вола, не наљутих се; поби ми прасад, ни ту се не наљутих; сад си ми овце поклао, па ути сад да се не наљутим, је ли?! иди с Богом оклен си дошао, већ ми их чувати нећеш, па ако се никад сачувати неће — Хоћу, хоћу драге воље — рече Шого, само ми подмири, што смо погодили и да ти задерем фашу. Хоџи се не могаше куд-ни-камо, но му измири погодбу овцама, па му се савије, те Шого повуче гребенима уз плећи и низ плећи три пут, говорећи: љутиш ли се, хоџа? — Пошто га задере, заврне своје овце и пође кући.

Руто.

У једној пећини живјели дванајест људи, који су се бавили ловом. Истом планином ловио је један човјек, сав рутав, он се звао Руто, а био је одвећ снажан и вас рутав. Једног дана дође у пећину, у којој су живјели ловци; ту застане само једног, који је био остао, да сигураје осталим ручак. Руто га запита: шта ти радиш овђе? — Ја готовим ручак мојој дружини, који су пошли у лов у планину: но за фајду — долази један дивљак с једним оком на врху главе, те све ово поједе; кад дође, бјежим и ја, да и мене не убије. — У то дођу и остали ловци, које Руто замоли, да и њега прифате у друштво; што они и учине. Сваки дан је по један остао у пећину, да готови ручак, а остали су ишли у лов; али им је дивљан сваки дан јео ручак. Тада Руто замоли друштво, да њега оставе у

пешину, говорећи, да ће убити дивљака, што му они и допусте. Они пођу а Руто сам остане. У томе дође и дивљак, који одма појури, да зграби ручак; али га Руто вјешто гађа с топузом гвозденијем и погоди у врх главе, ђе дивљак мртав падне; Руто га одвуче и баци у једну велику јаму. Кад дођу ловци, зачуде се, кад нађоше ручак непоједен, а још више, кад им Руто каза, да је убио дивљака. Нијесу му никако вјеровали, док их је повео над јамом, те су га виђели. Тада се сви препадну, бојећи се, да и њих не побије, па га из пријеварке тисну у јаму. Руто падне с топузом у руци у дно бездана на ноја, који га снесе на доњи свијет код једног мора, ђе нађе цареву кћер у плачу, па је запита: што плачеш, ђевојко? Она му одговори: у овом мору живи велика аждаја, којој морамо сваки дан дати по једну ђевојку, да поједе, иначе не би нам давала носити воде с мора; а воде већ нема ниђе; па је данас мени дошао ред, — те с тога плачем! — Не бој се — рече јој Руто — само се ти уклони мало, па ћу ја њу лако убити. — Кад изађе аждаја, расклопи проклете чељусти на Рута; али је Руто згоди топузином у врх главе, ђе она мртва остаде. Пошто је убије, пође Руто у планину, а ђевојка кући, те почне причати, што се збило. Цар, да би дознао, ко је убио ону аждају, покупи сву своју војску, па изведе кћер, да га познаде; али га ту не бјеше; после покупи све пастире из планина, те га ту нађе, па му цар рече: ишти, што-год хоћеш, да ти учиним. На то Руто рече: не можеш ми ти учинити, што бих ти ја искао. — Како не? — Тако, јер ја те сам искао, да ме изнесеш на горњи (бијели) свијет; јер сам ја човјек отаџба. — Цар се нађе на муку, што му захтјеваше не може испунити; дошле кћи рече: лако је то, бабо; сваки дан падају на море два ноја: један бијели и један црни; постави ловце да их лове; ако улове бијели, он је добро, ако црног, зло. — Тако цар и учини, постави ловце, који уловиле бијели ноја. Тада царева кћер умјеси неколико колачића, па их дадне Руту, говорећи: јачи на ноја, па кад-год заштекће, пружи му по један колачић, и тако ће те извијети; — и у кретању му дадне један мали ножић. Руто се крене и све му је давао колачића до близу дна јаме, кроз коју је пао; ту му нестану, а ној заштекће, па, кад виђе, да нема колачића, обори опет доље. Руто се нађе у чуду, па извади ножић, те откиде комад свога тијела, те му га даде, који окрене на више и изнесе га. Ту Руто нађе ловце, које све поубија и побача у ону јаму код дивљака, а он сам остане у планини.

А Ф О Р И З М И.

Господство ријечи и реченица већ је прошло — сад требају дјела.

Фонтенел.

Од труда и економије зависе обичаји народа

Мирабо.

Зв јунака, сви путови су глатки!

Тасо.

Не хитај, но и не устајљај се.

Геше.

Људи и још нијесу слободни, ако само себи називају, — први камен у здању слободе, то је — добротинство.

Шатиобрџан.

Добро и истина — једно је исто.

Джусто.

Поштен човјек, ма у којем стању, може да сачува своје достојанство.

Е. Сју.

Ако не желите просјака — учините му добротом.

В. Модес.

Ако желиш бити добротом — буди добротом.

Мјусо.

Тамо је добро, гдје нас нема.

Гр. Толстој.

Поштење је најљепши сапутник живота.

Шекспир.

Прикупио: **И. Калуђеровић-Сарап.**

покојник је скоро и цио свој књижевни рад посветио. Свака његова пјесма, свака његова ријеч бјеше вјеран откуцај његовог срца, које је може се рећи, само за свој српски народ куцао.

Ето тужни пријатељи за каквим пријатељем данас сузе прољевамо!
Ето, ожалошћени другови покојникови, каквог друга данас испраћате!

Али доста, не тужимо више, поносимо се и мртвим другом својим, угледајмо се на његов рад и трудимо се, да се и ми Господару и отаџбини одужимо у мјери, у којој је покојник то учинио.

Теби пак, непрежаљени покојниче, теби драги Рашо, у име свих твојих другова, старијих и млађих довикујем последње с Богом и хвала ти — хвала, јер си се достојно одужио своме роду.

Лака ти земља, коју си тако жарко љубио и вјечан ти спомен међу нама!...

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Друштвени гласник.

Друштва Цетињске Читаонице и „Горски Вијенац“ приредили су били свечану забаву са игранком у почаст рођен-дана Њеног Височанства наше сретне Владарке Књагиње Милене. Са задовољством биљежимо, да су одабране Цетињске Госпође и Г-це придружили се добровољно судјеловати у хору нашег пјевачког друштва и тим знатно оживиле наше весељење. Први пут су изашле својим умилним гласовима баш у очи овог сретног рођен-дана свје Књагиње. Једна од њих, Г-ца Зорка Павловић, предусрела је Високу Владарку пригодним стиховима од Р. Ц.

Пјевало се више пјесама српских и словенских по разним композицијама. Особито је на публику утиска учињела композиција друштвеног покровитеља Њ. С. Књаза Мирка и то пуна лирског рефлекса Бранкова пјесма „Дјевока на Студенцу“. Пјевата је „Solo“ акомпаниратора гласовиром. Друштвени дилетанти представљали су лијепи салонски комад „Шоља теја“ на опште задовољство, те су често изазивати били аплаузима. Позоришна сала била је листом пуна присутним слушаоцима. Друштво је почашћено било присуством Њ. Њ. В. В. Књаза и Књагиње, Њ. Њ. С. С. Књаза Мирка и Свијетлих Књагињица. Тако исто нашој инострани министри били су и много гостију из унутрашњости и иностранства.

29. Априла Национална библиотека у Сарајеву одлучила је и приредила свечану забаву у славу сретне вјернице нашег пунонадног Књаза Насљедника Данила. Присутан је био сав свијетли Двор. Сви су приликом десили су се били у наше средине други ками Гости, браћа Чеси, којима друштва оставила подесна мјеста у својем расположењу. Кад се појавио Високи вјереник, укрштаним узвицима „Живио!“ и „Наз-дар!“ Не бијаше краја. За овим Га је поздравио један члан друштва дивним пригодним стиховима нашег старине пјесника Ј. Сундечића.

Из овога сљедовало је пјевање у хору мушком и мјештовитом. Из женског хора учињело је нарочити утисак на музикално чешко ухо пјевање „Solo“ г-ђе Елене Поповића. И уопште и пјевање, и представа и игранка, којој су се придружиле младе Ческиње и Чеси, испала је на опште задовољство и дуљила се до 3 сата послије поноћа.

Порука уредништва.

Овијем путем упозоружем све поштоване сараднике нашега листа, да у цјелини свакако шаљу своје радове, јер у одломцима врло је незгодно уступати мјеста, пошто Бог судбину дијели Који су ми до сад послали што-год у одломцима, код мене им је то на сахрани — нека се допуне.